BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM
TEUBNERIANA.

EUTROPII
HISTORIA ROMANA.

RECOGNOVIT
RUDOLFUS DIETSCH.

87 Eu8 IB

SCRIPTOR
HIST

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM
TEUBNERIANA.

EUTROPII
HISTORIA ROMANA.

RECOGNOVIT

RUDOLFUS DIETSCH.

EUTROPII

BREVIARIUM

HISTORIAE ROMANAE

EDITIONEM PRIMAM CURAVIT

DETL. C. G. BAUMGARTEN-CRUSIUS

ALTERAM

HENRICUS RUDOLFUS DIETSCH

LIPSIAE
SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI
MDCCCLXV

PRAEFATIO EDITORIS PRIORIS.

Quum, quod accidere solet mortalibus, ut ad finem aliquem sua via progredientes saepe repentina voce ad diversum curriculum avocentur, prorsus insperata Eutropium aliosque deinceps scriptores Romanos edendi provincia a Teubnero, viro unice industrio, subito demandata mihi fuerit, nihil aliud in praefatione agendum existimo, quam ut, significato omnis instituti consilio, aliquam excusationem mihi impetrem. In regendis, quae pueris iuvenibusque nostra aetate ut unicum contra tenebrionum artes praesidium praestare licet, literarum antiquarum studiis primum magistrorum officium hoc esse videtur, ut ordinem, quo incedere per illa suos iubent, recte et considerate constituant, tum, ut subsidia, quibus levetur labor, ea prudentia admetiantur, quae adiuvandam, non eximendam illis operam esse semper meminerit. Incipiendum igitur a scriptoribus, qui, quamvis inferioris census, oratione tamen et argumento tironibus faciliorem consuetudinem praebeant; tum editiones exhibendae, quae accurate exploratae neque vitiis detineant, neque interpretationis mole obruant iuvenum ingenia et praeter necessitatem fatigent. Neque opus est in eo negotio longis de lectionis veritate disputationibus, quae ab imperitioribus vix capiantur, viris eruditis non sufficiant. Sed ex ea, quae parata esse debet, copia deligenda

sunt, quae, idoneo adhibito interprete, facilem et pro tam lectionem reddere possint. Id a nobis factum ess docebit partim orationis ipsius accuratior explorati partim, quicquid notarum ad finem libri aspersimus. M xime autem secuti sumus Tzchuckii editionem minoren ex reliquo apparatu, quem non neglexisse nobis videmu excepto, quo nuper ex Monacensi codice petito uti no dum contigit, duximus, quaecunque potiora existim rentur.

Vixit autem — nam de hoc etiam praedicendum, u quibus destinata est opera, habeant, quae desiderar possint — Eutropius seculo post Christum quarto e eunte, ediditque breviarium, quod sui temporis mor dixit, sub Imperatore Valente. Qui ipsum nomen magi sequuntur, quam temporum rerumque rationes, facile i unum hominem congesserunt, quaecunque de Eutropii quarto quintoque seculo comperta sunt, unde mira d vita, moribus, factis, et annis, quos explevisse dicitu discordia. Ut explorata de eo admodum pauca dici pos sunt. Constat, fuisse nostrum scriptorem Constantino qui Magnus fertur, ab epistolis, quod magnum tunc fu officium, quum viri eruditi ad aulam adhiberi nondu desiissent, postea Iuliani expeditioni contra Persas inter fuisse, ut ipse l. X. c. 16. perhibet, scripsisse autem quum graviora opera negligi coepissent, quaecunque a Caesares parum eruditos de summa rerum Romanarum in struendos idonea viderentur. Christianum eum multi fece runt, ipse, quamvis cautus, nos omnia alia de se opinar iubet. Edidisse videtur, quantum ex hominis ingenio e aliorum testimoniis augurari licet, plura, quam ex commun literarum naufragio ad nos servata sunt. Breviarium, quo

habemus, non incondite scriptum est, et perspicue, ut tironum manibus versari possit, excerptum ex auctoribus, quos conferre licet, et qui perierunt; unde subinde narrat, de quibus alii tacent vel diversa prodiderunt. Insunt quaedam vergentis aetatis, ferenda potius quam imitanda. In annis ita omnia turbata sunt, ut nescias, scriptoris vitium sit an librariorum, et severa etiam medela vix subveniri possit. Igitur idoneo interpreti sua pars semper relinquenda est ab editore, quum vir rebus necessariis parum imbutus longa etiam institutione uti nequeat, dignus suo munere duce supersedere possit, malitque, ut ingenio suo et doctrina satis confisus. Graece saepius redditum esse Eutropium, vel ex temporum imperiique Romani condicione, quae tunc fuit, conieceris. Superest Paeanii Graeca interpretatio, liberior quidem et quae saepe ad diversum exemplum facta videatur, sed ad iudicium de singulis locis ferendum maximae fere auctoritatis, praesertim quum vix serioris ipso libro sit originis. Qui omnem historiam in compendium redigere coeperant, mox insertis, quae suae aetati magis placerent, sequentis etiam temporis historias attexuerunt. Inde tandem orta est historia miscella, quae nono seculo a Paulo Diacono talibusque deinceps viris confecta diu oracula edidit de historia Romana, donec restitutum cum omnis eruditionis luce de antiquitate iudicium genuina a spuriis dispescere didicit. Itaque post primas editiones, Romanam a. 1471., Venetas, Parisienses, Florentinas, Basileenses, quas hic recensere non attinet, exstitere, qui prudentius in eo negotio elaborarent, Schonhofius Basileae a. 1546., Elias Vinetus Pictavii a. 1553., Sylburgius Francofurti a. 1588, Paulus Merula Lugduni Bat. a. 1592.,

Cellarius Saxo ab anno inde 1678., Hearnius Ang
Oxonii 1703., Haverkampius Lugd. Bat. 1729. et p
eum codicum Lugdunensium, qui praestantissimi sı
diligentior explorator Verheykius Lugd. Bat. 176
Tzschuckius denique, qui duas editiones, maiorem et
mis copiosam Lipsiae 1796., et minorem ibidem 18
vulgavit. Commemoravimus nomina, quae ius quod
in Eutropio sibi vindicarunt. Nos, quantum per editi
rationem licuit, eorum laboribus usi, id unum in v
habemus, ut nonnihil ad sternendam adolescentibus
tiquitatis viam, vel initio disciplinae salebris impedit
hoc tralaticio etiam opere contribuisse videamur.
Dresdae prid. Kal. Iul. 1824.

PRAEFATIO HENRICI RUDOLFI DIETSCH.

Cum Baumgarten-Crusius, vir ingenio non minus, quam loctrina insignis, mortuus esset, divenditis exempla-ibus Eutropii, ab illo anno MDCCCXXIV. editi, mihi a bibliopola honestissimo, socero dilectissimo, id mune-is delatum est, ut denuo libelli editionem curarem. Quo nunere ita tantum me bene et pro virili parte fungi posse ntellexi, ut, non solum quae typothetae peccassent, sed etiam, in quibus a prioris editoris iudicio recedendum esset, corrigerem. Quare varias scripturas, a viris do-tis enotatas, perlustravi. Adhibui etiam editionem Fr. Ioegeri, quae Monachii sumtibus et typis E. A. Fleisch-nann prodiit. Sed cum ille v. d. in titulo haec ascripsis-et: *ad fidem cod. bibl. reg. Monac. textum constituit*, spe deceptus sum, cum mox intelligerem, non inte-gras illius codicis scripturas, sed haud raro virorum do-torum emendationes ab eo exhibitas èsse. Quam ob em cum ex ea editione minime cognoscatur, quae codi-is Monacensis sit natura ac fides, neque quas scripturas exhibeat, tamen nonnullis locis iudicium meum confirma-um est. Ceterum quae quibusque de caussis mutaverim, ex annotationibus libello adiectis lectores cognoscent. Erunt autem fortasse, qui me quod interpunctionem ad maiorem simplicitatem redegerim, reprehendant, cum

tironibus eo male consultum putent. Quos rogatos volo, ut secum reputent, utrum praestet, tirones crebris signis ita perturbare, ut quae sint enuntiatorum in multa incisa distinctorum constructiones, perspicere vix possint, an cogere eos, ut, quae cohaereant, quo quodque vocabulum referendum sit, quo modo latini sermonis consuetudo a nostra in enuntiatis coniungendis diversa sit, ipsi cogitando invenire studeant.

Scrib. Grimae d. XXIII. Dec. MDCCCXLVIII.

DOMINO VALENTI MAXIMO

PERPETUO AUGUSTO.

Res Romanas ex voluntate mansuetudinis tuae ab urbe ondita ad nostram memoriam, quae in negotiis vel ellicis vel civilibus eminebant, per ordinem tempoum brevi narratione collegi strictim, additis etiam iis, uae in principum vita egregia exstiterunt, ut tranquiltatis tuae possit mens divina laetari, prius se illutrium virorum facta in administrando imperio secutam, uam cognosceret lectione.

EUTROPII
BREVIARIUM
HISTORIAE ROMANAE.
LIBER PRIMUS.

ARGUMENTUM.

1. Urbis Romae origo Romulo conditore. 2-8. Septem regum Romanorum mores, instituta et res gestae. 9. Mutata imperii forma exacto Tarquinio Superbo, rege ultimo, et substituta consulum dignitas. 10. Bellum a Tarquinio Superbo motum, 11. Porsena, Etruscorum rege, adiuvante. Bellum cum Sabinis. 12. Dictaturae origo. 13. Populi seditio et orta inde tribunicia potestas. 14. Victoria de Volscis, qui, ante a Tarquinio Superbo victi, bellum reparaverant. 15. Coriolanus urbi, unde expulsus erat, bellum infert, Volscorum opibus adiutus, sed matris uxorisque fletu et deprecatione superatus recedit. 16. Fabiorum pugna cum Veientibus et caedes. Census civium. 17. Quintii Cincinnati dictatoris vitae ratio et res fortiter gestae. 18. Decemvirorum imperium. 19. Bellum cum Fidenatibus, Veientibus et Volscis. 20. Bellum Gallicum.

Cap. I.

Romanum imperium, quo neque ab exordio ullum fere minus, neque incrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, a Romulo exordium habet, qui Reae Silviae, Vestalis virginis, filius et, quantum putatus est, Martis cum Remo fratre uno partu editus est. Is cum inter pastores latrocinaretur, octodecim annos natus, urbem exiguam in Palatino monte constituit, XI. Kal. Maii, Olympiadis sextae anno tertio, post Troiae excidium, ut, qui plurimum minimumque tradunt, trecentesimo nonagesimo quarto.

CAP. II. (I.) Condita civitate, quam ex nomine suo Romam vocavit, haec fere egit. Multitudinem finitimorum in civitatem recepit, centum ex senioribus legit, quorum consilio omnia ageret, quos senatores nominavit propter senectutem. Tum, cum uxores ipse et populus suus non haberent, invitavit ad spectaculum ludorum vicinas urbis Romae nationes, atque earum virgines rapuit. Commotis bellis propter raptarum iniuriam, Caeninenses vicit, Antemnates, Crustuminos, Sabinos, Fidenates, Veientes. Haec omnia oppida urbem cingunt. Et cum orta subito tempestate non comparuisset, anno regni trigesimo septimo ad deos transisse creditus est et consecratus. Deinde Romae per quinos dies senatores imperaverunt et his regnantibus annus unus completus est.

A.U. CAP. III. (II.) Postea Numa Pompilius rex creatus
39. est, qui bellum quidem nullum gessit, sed non minus civitati, quam Romulus, profuit. Nam et leges Romanis moresque constituit, qui consuetudine proeliorum iam latrones ac semibarbari putabantur, et annum descripsit, in decem menses prius sine aliqua computatione confusum, et infinita Romae sacra ac templa constituit. Morbo decessit quadragesimo tertio imperii anno.

A.U. CAP. IV. (III.) Huic successit Tullus Hostilius. Hic
82. bella reparavit, Albanos vicit, qui ab urbe Roma XII. miliario sunt, Veientes et Fidenates, quorum alii sexto miliario absunt ab urbe Roma, alii octavo decimo, bello superavit, urbem ampliavit adiecto Coelio monte. Cum triginta duobus annis regnasset, fulmine ictus cum domo sua arsit.

A.U. CAP. V. (IV.) Post hunc Ancus Marcius, Numae ex
114. filia nepos, suscepit imperium. Contra Latinos dimicavit, Aventinum montem civitati adiecit et Ianiculum, apud ostium Tiberis civitatem supra mare sexto decimo miliario ab urbe Roma condidit. Vigesimo quarto anno imperii morbo periit.

A.U. CAP. VI. (V.) Deinde regnum Priscus Tarquinius ac-
138. cepit. Hic numerum senatorum duplicavit, circum Romae

aedificavit, ludos Romanos instituit, qui ad nostram memoriam permanent. Vicit idem etiam Sabinos et non parum agrorum, sublatum iisdem, urbis Romae territorio adiunxit, primusque triumphans urbem intravit. Muros fecit et cloacas, Capitolium inchoavit. Trigesimo octavo imperii anno per Anci filios occisus est, regis eius, cui ipse successerat.

CAP. VII. (VI.) Post hunc Servius Tullius suscepit A.U.
imperium, genitus ex nobili femina, captiva tamen et ancilla. 176.
Hic quoque Sabinos subegit, montes tres, Quirinalem, Viminalem, Esquilinum, urbi adiunxit, fossas circa murum duxit. Primus omnium censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma omnibus in censum delatis habuit capitum LXXXIII milia civium Romanorum cum iis, qui in agris erant. Occisus est XLV. imperii anno scelere generi sui Tarquinii, filii eius regis, cui ipse successerat, et filiae, quam Tarquinius habebat uxorem.

CAP. VIII. (VII.) Lucius Tarquinius Superbus, septimus atque ultimus regum, Volscos, quae gens ad Cam- A.U.
paniam euntibus non longe ab urbe est, vicit, Gabios ci- 220.
vitatem et Suessam Pometiam subegit, cum Tuscis pacem fecit, et templum Iovi in Capitolio aedificavit. Postea Ardeam oppugnans, in octavo decimo miliario ab urbe positam civitatem, imperium perdidit. Nam cum filius eius, et ipse Tarquinius, iunior, nobilissimam feminam Lucretiam, eandemque pudicissimam, Collatini uxorem, stuprasset, eaque de iniuria marito et patri et amicis questa fuisset, in omnium conspectu se occidit. Propter quam caussam Brutus, parens et ipse Tarquinii, populum concitavit et Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoque eum, qui civitatem Ardeam cum ipso rege oppugnabat, reliquit; veniensque ad urbem rex portis clausis exclusus est, cumque imperasset annos viginti quinque, cum uxore et liberis suis fugit. Ita Romae regnatum est per septem reges annis ducentis quadraginta tribus, cum adhuc Roma,

ubi plurimum, vix usque ad quintum decimum miliarium
possideret.

CAP. IX. (VIII.) Hinc consules coepere pro uno rege
duo hac causa creari, ut, si unus malus esse voluisset, al-
ter eum habens potestatem similem coërceret. Et placuit,
ne imperium longius, quam annuum haberent, ne per diu-
turnitatem potestatis insolentiores redderentur, sed civiles
semper essent, qui se post annum scirent futuros esse pri-
A.U. vatos. Fuerunt igitur anno primo expulsis regibus consu-
245. les L. Iunius Brutus, qui maxime egerat, ut Tarquinius pel-
leretur, et Tarquinius Collatinus, maritus Lucretiae. Sed
Tarquinio Collatino statim sublata est dignitas. Placuerat
enim, ne quisquam in urbe maneret, qui Tarquinius voca-
retur. Ergo accepto omni patrimonio suo ex urbe migra-
vit et loco ipsius factus est Valerius Publicola consul.

CAP. X. (IX.) Commovit tamen bellum urbi Romae
rex Tarquinius, qui fuerat expulsus, et collectis multis
gentibus, ut in regnum posset restitui, dimicavit. In prima
pugna Brutus consul et Aruns, Tarquinii filius, in vicem
se occiderunt, Romani tamen ex ea pugna victores reces-
serunt. Brutum Romanae matronae, defensorem pudici
tiae suae, quasi communem patrem, per annum luxerunt.
A.U. Valerius Publicola Sp. Lucretium Tricipitinum collegam
246. sibi fecit, Lucretiae patrem, quo morbo mortuo, iterum
Horatium Pulvillum collegam sibi sumpsit. Ita primus annus
quinque consules habuit, cum Tarquinius Collatinus urbe
cessisset propter nomen, Brutus proelio perisset, Sp. Lu-
cretius morbo mortuus esset.

CAP. XI. (X.) Secundo quoque anno iterum Tarqui-
nius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit,
auxilium ei ferente Porsena, Tusciae rege, et Romam paene
A.U. cepit. Verum tunc quoque victus est. Tertio anno post
246. reges exactos Tarquinius, cum suscipi non posset in re-
A.U. gnum, neque ei Porsena, qui pacem cum Romanis fecerat,
247. auxilium praestaret, Tusculum se contulit, quae civitas non
longe ab urbe est, atque ibi per quatuordecim annos pri-
vatus cum uxore consenuit. Quarto anno post reges exa-

ctos, cum Sabini Romanis bellum intulissent, victi sunt, et de his est triumphatum. Quinto anno Valerius ille, Bruti A.U. 251. collega et quater consul, fataliter mortuus est, adeo pauper, ut collatis a populo nummis sumptum habuerit sepulturae. Quem matronae, sicut Brutum, annum luxerunt.

CAP. XII. (XI.) Nono anno post reges exactos, cum gener Tarquinii ad iniuriam soceri vindicandam ingentem collegisset exercitum, nova Romae dignitas est creata, quae dictatura appellatur, maior quam consulatus. Eodem A.U. 253. anno etiam magister equitum factus est, qui dictatori obsequeretur. Neque quidquam similius potest dici, quam dictatura antiqua huic imperii potestati, quam nunc tranquillitas vestra habet, maxime cum Augustus quoque Octavianus, de quo postea dicemus, et ante eum Caius Caesar sub dictaturae nomine atque honore regnaverint. Dictator autem Romae primus fuit Larcius, magister equitum primus Sp. Cassius.

CAP. XIII. (XII.) Sexto decimo anno post reges exa- A.U. 260. ctos seditionem populus Romae fecit, tanquam a senatu atque consulibus premeretur. Tum et ipse sibi tribunos plebis, quasi proprios iudices et defensores, creavit, per quos contra senatum et consules tutus esse posset.

CAP. XIV. Sequenti anno Volsci bellum reparave- A.U. 261. runt, et victi acie etiam Coriolos civitatem, quam habebant optimam, perdiderunt.

CAP. XV. (XIII.) Octavo decimo anno post reges A.U. 264. eiectos expulsus ex urbe Q. Marcius, dux Romanorum, qui Coriolos ceperat, Volscorum civitatem, ad ipsos Volscos contendit iratus, et auxilia contra Romanos accepit, Romanosque saepe vicit. Usque ad quintum miliarium urbis accessit, oppugnaturus etiam patriam [suam], legatis, qui pacem petebant, repudiatis, nisi ad eum mater Veturia et uxor Volumnia ex urbe venissent, quarum fletu et deprecatione superatus removit exercitum. Atque hic secundus post Tarquinium fuit, qui dux contra patriam suam esset.

A.U. Cap. XVI. (XIV.) Caesone Fabio et Tito Virgini
275. coss. trecenti nobiles homines, qui ex Fabia familia eran
contra Veientes bellum soli susceperunt, promittentes se
natui et populo per se omne certamen implendum. Itaqu
profecti, omnes nobiles et qui singuli magnorum exerci
tuum duces esse deberent, in proelio conciderunt. Unu
omnino superfuit ex tanta familia, qui propter aetatem pue
rilem duci non potuerat ad pugnam.

A.U. Cap. XVII. Post haec census in urbe habitus est e
295. inventa sunt civium capita cxix milia cccxix. (XV.) Se-
quenti anno, cum in Algido monte, ab urbe duodecimo
ferme miliario, Romanus obsideretur exercitus, L. Quin-
tius Cincinnatus dictator est factus, qui agrum quatuor iu-
A.U. gerum possidens manibus suis colebat. Is cum in opere
296. et arans esset inventus, sudore deterso togam praetextam
accepit et caesis hostibus liberavit exercitum.

A.U. Cap. XVIII. (XVI.) Anno trecentesimo et altero ab
302. urbe condita imperium consulare cessavit et pro duobus
consulibus decem facti sunt, qui summam potestatem ha-
berent, decemviri nominati. Sed cum primo anno bene
egissent, secundo unus ex iis, Appius Claudius, Virginii
cuiusdam, qui honestis iam stipendiis contra Latinos in
monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit,
quam pater occidit, ne stuprum a decemviro sustineret,
et regressus ad milites, movit tumultum. Sublata est de-
cemviris potestas ipsique damnati sunt.

A.U. Cap. XIX. (XVII.) Anno trecentesimo deoimo quinto
317. ab urbe condita Fidenates contra Romanos rebellaverunt.
Auxilium his praestabant Veientes et rex Veientium To-
lumnius. Quae ambae civitates tam vicinae urbi sunt,
ut Fidenae sexto, Veientes xviii. miliario absint. Coniunxe-
runt se his et Volsci. Sed Mamerco Aemilio dictatore et
L. Quintio Cincinnato magistro equitum victi etiam regem
perdiderunt. Fidenae captae et excisae.

A.U. Cap. XX. (XVIII.) Post xx deinde annos Veientani
349 rebellaverunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Ca-
millus, qui primum eos vicit acie, mox etiam civitatem diu

bsidens cepit, antiquissimam Italiae atque ditissimam. A.U. 359.
'ost eam cepit et Faliscos, non minus nobilem civitatem. A.U.
ed commota est ei invidia, quasi praedam male divisisset, 361.
amnatusque ob eam caussam et expulsus civitate est. Sta- A.U.
m Galli Senones ad urbem venerunt, et victos Romanos 364.
ndecimo miliario a Roma apud flumen Alliam secuti etiam
rbem occuparunt. Neque defendi quidquam, nisi Capi-
)lium, potuit, quod cum diu obsedissent et iam Romani
ıme laborarent, a Camillo, qui in vicina civitate exulabat, A.U.
allis superventum est gravissimeque victi sunt. Postea 365.
ımen accepto etiam auro, ne Capitolium obsiderent, re-
esserunt, sed secutus eos Camillus ita cecidit, ut et aurum,
uod iis datum fuerat, et omnia, quae ceperant, militaria
gna revocaret. Ita tertio triumphans urbem ingressus est A.U.
appellatus secundus Romulus, quasi et ipse patriae con- 365.
itor.

LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM.

1. Tribuni militares consulari potestate pro duobus consu-ıus creantur. Camillus Volscos, Aequos et Sutrinos, 2. Quin-ıs Cincinnatus Praenestinos vincit. 3. In locum tribunorum ilitarium consulari potestate succedunt rursus consules. 4. Ca-illi mors et laus. 5. Gallorum in Italiam irruentium fuga. Census iterum habetur. M. Valerius in singulari certamine allum vincit. 7. Bellum contra Latinos prospere gestum. 8. 9. ariae Samnitium clades, quibus diuturnum illud bellum sub-tum est. 10. Victoria de Gallis illorumque sociis Tuscis et amnitibus. 11-14. Bellum Tarentinum et cum Pyrrho, Epiri ge, Italis multis sociis. 15. Ptolemaeus Aegypti rex legatos omam mittit. 16. Picentes vincuntur 17. et Sallentini. 18-28. ensus civium. Bellum Punicum primum eiusque diversae vices.

Cap. I. Anno trecentesimo sexagesimo quinto ab
rbe condita, post captam autem primo, dignitates muta-
ıe sunt, et pro duobus consulibus facti tribuni militares A.U.
onsulari potestate. Hinc iam coepit Romana res crescere. 311.
am Camillus eo anno Volscorum civitatem, quae per se-

ptuaginta annos bellum gesserat, vicit, et Aequorum urbem et Sutrinorum omnibus deletis earundem exercitibus occupavit, et tres simul triumphos egit.

A.U. CAP. II. Titus etiam Quintius Cincinnatus Praenesti-
375. nos, qui usque ad urbis Romae portas cum bello venerant persecutus ad flumen Alliam vicit, octo civitates, quae sub ipsis agebant, Romanis adiunxit, ipsam Praenesten aggressus in deditionem accepit. Quae omnia ab eo gesta sunt viginti diebus, triumphusque ipsi decretus.

CAP. III. Verum dignitas tribunorum militarium non
A.U. diu perseveravit. Nam post aliquantum nullos placuit fieri,
379. et quadriennium in urbe ita fluxit, ut potestates ibi maio-
385. res non essent. Resumpserunt tamen tribuni militares consulari potestate iterum dignitatem et triennio persevera-
389. verunt. Rursus consules facti.

A.U. CAP. IV. (II.) L. Genucio et Q. Servilio coss. mor-
390. tuus est Camillus. Honor ei secundus post Romulum delatus est.

A.U. CAP. V. T. Quintius dictator adversus Gallos, qui ad
394. Italiam venerant, missus est. Hi ab urbe quarto miliario trans Anienem fluvium consederant. Ibi nobilissimus de senatoribus iuvenis T. Manlius provocantem Gallum ad singulare certamen progressus occidit, et sublato torque aureo colloque suo imposito in perpetuum Torquati et sibi
A.U. et posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt, mox per
394. C. Sulpicium dictatorem etiam victi. Non multo post a C. Marcio Tusci victi sunt. VIII milia captivorum ex his in triumphum ducta.

A.U. CAP. VI. (III.) Census iterum habitus est. Et cum
404. Latini, qui a Romanis subacti erant, milites praestare nol-
405. lent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factaeque legiones decem, qui modus sexaginta vel amplius armatorum milia efficiebat. Parvis adhuc Romanis rebus, tanta tamen in re militari virtus erat. Quae cum profectae essent adversus Gallos duce L. Furio, quidam ex Gallis unum ex Romanis, qui esset optimus, provocavit. Tum se M. Valerius tribunus militum obtulit, et cum processisset arma-

, corvus ei supra dextrum brachium sedit. Mox comsa adversus Gallum pugna idem corvus alis et ungui- Galli oculos verberavit, ne rectum posset adspicere. a tribuno Valerio interfectus non solum victoriam ei, etiam nomen dedit. Nam postea idem Corvus est di- s. Ac propter hoc meritum annorum trium et viginti isul est factus.

Cap. VII. Latini, qui noluerant milites dare, hoc quo- A.U.
: a Romanis exigere coeperunt, ut unus consul ex eo- 415.
ı, alter ex Romanorum populo crearetur. Quod cum et negatum, bellum contra eos susceptum est, et inıti pugna superati sunt; ac de his perdomitis trium-
ıtum est. Statuae consulibus ob meritum victoriae in A.U.
stris positae sunt. [Eo anno etiam Alexandria ab Ale- 417.
ıdro Macedone condita est.

Cap. VIII. Iam Romani potentes esse coeperunt. Belı enim in centesimo et tricesimo fere miliario apud Saitas gerebatur, qui medii sunt inter Picenum, Campa-
m, et Apuliam. L. Papirius Cursor cum honore dictato- A.U.
ad id bellum profectus est. Qui cum Romam redisset, 430.
Fabio Maximo, magistro equitum, quem apud exercin reliquit, praecepit, ne se absente pugnaret. Ille occane reperta felicissime dimicavit et Samnitas delevit. quam rem a dictatore capitis damnatus, quod se vetante gnasset, ingenti favore militum et populi liberatus est, ıta Papirio seditione commota, ut paene ipse interfiretur.

Cap. IX. Postea Samnites Romanos T. Veturio et Sp. A.U.
ostumio coss. apud Furculas Caudinas angustiis locorum 433.
nclusos ingenti dedecore vicerunt et sub iugum miseınt. Pax tamen a senatu et populo soluta est, quae cum
ısis propter necessitatem facta fuerat. Postea Samnites A.U.
cti sunt a L. Papirio consule, septem milia eorum sub 434.
gum missa. Papirius de Samnitibus triumphavit. Eo tem- A.U.
ore Appius Claudius censor Aquam Claudiam induxit et 442.
iam Appiam stravit. Samnites reparato bello Q. Fabium A.U. 462.
laximum vicerunt tribus milibus hominum occisis. Po-

stea, cum pater ei Fabius Maximus legatus datus fu et Samnitas vicit, et plurima eorum oppida cepit. D P. Cornelius Rufinus, Manius Curius Dentatus, ambo c les, contra Samnitas missi ingentibus proeliis eos c cere. Tum bellum cum Samnitibus per annos nove XL actum sustulerunt. Neque ullus hostis fuit intra liam, qui Romanam virtutem magis fatigaverit.

A.U. 469. CAP. X. Interiectis aliquot annis iterum se Gall copiae contra Romanos Tuscis Samnitibusque iunxe sed cum Romam tenderent, a Cn. Cornelio Dolabella sule deletae sunt.

A.U. 471. CAP. XI. (VI.) Eodem tempore Tarentinis, qui in ultima Italia sunt, bellum indictum est, quia legatis manorum iniuriam fecissent. Hi Pyrrhum, Epiri reg contra Romanos auxilium poposcerunt, qui ex ge Achillis originem trahebat. Is mox ad Italiam venit, que primum Romani cum transmarino hoste dimicaver Missus est contra eum consul P. Valerius Laevinus, qui exploratores Pyrrhi cepisset, iussit eos per castra d ostendi omnem exercitum, tumque dimitti, ut renuntia Pyrrho, quaecunque a Romanis agerentur. Commissa pugna, cum iam Pyrrhus fugeret, elephantorum auxilio cit, quos incognitos Romani expaverunt. Sed nox p lio finem dedit; Laevinus tamen per noctem fugit, rhus Romanos mile octingentos cepit eosque summo nore tractavit, occisos sepelivit. Quos cum adverso nere et truci vultu etiam mortuos iacere vidisset, tuli ad coelum manus dicitur cum hac voce: *se totius or dominum esse potuisse, si tales sibi milites contigiss*

A.U. 472. CAP. XII. (VII.) Postea Pyrrhus iunctis sibi San tibus, Lucanis Bruttiisque Romam perrexit, omnia fe ignique vastavit, Campaniam depopulatus est atque Praenesten venit miliario ab urbe octavo decimo. terrore exercitus, qui cum consule sequebatur, in Cam niam se recepit. Legati ad Pyrrhum de redimendis ca vis missi ab eo honorifice suscepti sunt. Captivos sine tio Romam misit. Unum ex legatis Romanorum, Fa

ı, sic admiratus est, ut cum eum pauperem esse co-
risset, quarta parte regni promissa sollicitare volue-
ıt ad se transiret, contemptusque a Fabricio est. Quare
Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur,
tum misit, qui pacem aequis condicionibus peteret,
cipuum virum, Cineam nomine, ita ut Pyrrhus partem
ae, quam iam armis occupaverat, obtineret.

Cap. XIII. Pax displicuit remandatumque Pyrrho a
tu est, eum cum Romanis, nisi ex Italia recessisset,
m habere non posse. Tum Romani iusserunt captivos
es, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, quod
ati capi potuissent, nec ante eos ad veterem statum re-
i, quam si binorum hostium occisorum spolia retulis-
. Ita legatus Pyrrhi reversus est. A quo cum quaere-
Pyrrhus, *qualem Romam comperisset*, Cineas dixit,
*ım se patriam vidisse; scilicet tales illic fere om-
qualis unus Pyrrhus apud Epirum et reliquam
eciam putaretur*. (VIII.) Missi sunt contra Pyrrhum A.U.
es P. Sulpicius et Decius Mus, consules. Certamine 478.
ımisso Pyrrhus vulneratus est, elephanti interfecti, xx
a caesa hostium, et ex Romanis tantum quinque milia.
hus Tarentum fugatus.

Cap. XIV. Interiecto anno contra Pyrrhum Fabricius A.U.
nissus, qui prius inter legatos sollicitari non potuerat 474.
rta parte regni promissa. Tum, cum vicina castra ipse
ex haberent, medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, pro-
ens se veneno Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid pol-
retur, quem Fabricius vinctum reduci iussit ad domi-
ı Pyrrhoque dici, quae contra caput eius medicus spo-
ıdisset. Tunc rex admiratus eum dixisse fertur: *Ille
Fabricius, qui difficilius ab honestate, quam sol a
rsu suo averti potest*. Tum rex ad Siciliam profectus A.U.
. Fabricius victis Samnitibus et Lucanis triumphavit. 475.
nsules deinde Curius Dentatus et Cornelius Lentulus 477.
versus Pyrrhum missi sunt. Curius contra eum pugna-
, exercitum eius cecidit, ipsum Tarentum fugavit, ca-
a cepit. Ea die caesa hostium xxiii milia. Curius in

A.U. consulatu triumphavit. Primus Romam elephantos qu
478. duxit. Pyrrhus etiam a Tarento mox recessit et apu
gos, Graeciae civitatem, occisus est.

A.U. Cap. XV. (IX.) C. Fabio Licino et C. Claudi
479. nina coss. anno urbis conditae cccclxi legati Alexan
a Ptolemaeo missi, Romam venere et a Romanis amici
quam petierant, obtinuerunt.

A.U. Cap. XVI. Quinto Ogulnio, C. Fabio Pictore cos
483. centes bellum commovere, et ab insequentibus co
484. bus P. Sempronio, Appio Claudio victi sunt; et d
triumphatum est. Conditae a Romanis civitates, Arim
in Gallia et Beneventum in Samnio.

A.U. Cap. XVII. M. Atilio Regulo, L. Iulio Libone
485. Sallentinis in Apulia bellum indictum est, captique
486. cum civitate simul Brundisini, et de his triumphatum

A.U. Cap. XVIII. (X.) Anno ccccLxxvii, cum iam cl
488. urbis Romae nomen esset, arma tamen extra Italiam
non fuerant. Ut igitur cognosceretur, quae copiae R
norum essent, census est habitus. Inventa sunt civiu
pita ccxcii milia cccxxxiv, quanquam a condita urbe
quam bella cessassent. Et contra Afros bellum susce
est primum Appio Claudio, Q. Fulvio coss. In Sicilia
tra eos pugnatum est et Appius Claudius de Afris et
Siciliae Hierone triumphavit.

A.U. Cap. XIX. Insequenti anno Valerio Marco et
489. cilio coss. in Sicilia a Romanis res magnae gestae
Tauromenitani, Catinenses et praeterea quinquaginta
tates in fidem acceptae sunt. Tertio anno in Sicilia c
Hieronem bellum patratum est. Is cum omni nobilitat
racusanorum pacem a Romanis impetravit deditque ar
A.U. talenta ducenta. Afri in Sicilia victi sunt, et de hi
490. cundo Romae triumphatum est.

A.U. Cap. XX. Quinto anno belli Punici, quod contra A
492. agebatur, primum Romani C. Duilio et Cn. Cornelio A
coss. in mari dimicaverunt paratis navibus rostratis,
Liburnas vocant. Consul Cornelius fraude deceptus
Duilius commisso proelio Carthaginiensium ducem

xi naves cepit, xiv mersit, vii milia hostium cepit, iii lia occidit. Neque ulla victoria Romanis gratior fuit, iod invicti terra iam etiam mari plurimum possent. C. A.U. quillio Floro, L. Scipione coss. Scipio Corsicam et Sar- 493. niam vastavit, multa milia inde captivorum abduxit, umphum egit.

Cap. XXI. (XI.) L. Manlio Vulsone, M. Atilio Re- A.U. ilo coss. bellum in Africam translatum est. Contra Ha- 496. lcarem, Carthaginiensium ducem, in mari pugnatum, ctusque est. Nam perditis LXIV navibus retro se rece- t. Romani XXII amiserunt. Sed cum in Africam transis- nt, primam Clypeam, Africae civitatem, in deditionem ceperunt. Consules usque ad Carthaginem processe- nt, multisque vastatis Manlius victor Romam rediit, et vii milia captivorum reduxit, Atilius Regulus in Africa mansit. Is contra Afros aciem instruxit. Contra tres irthaginiensium duces dimicans victor fuit, xviii milia stium cecidit, quinque milia cum xviii elephantis cepit, xiiii civitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginien- s pacem a Romanis petierunt. Quam cum Regulus nol- t nisi durissimis condicionibus dare, Afri auxilium a La- daemoniis petierunt. Et duce Xanthippo, qui a Lace- emoniis missus fuerat, Romanorum dux Regulus victus t ultima pernicie. Nam duo milia tantum ex omni Ro- ano exercitu refugerunt, quingenti cum imperatore egulo capti sunt, xxx milia occisa, Regulus ipse in cate- is coniectus.

Cap. XXII. (XII.) M. Aemilio Paulo, Servio Fulvio A.U. obiliore coss. ambo Romani consules ad Africam profecti 497. int cum trecentarum navium classe. Primum Afros navali ertamine superant. Aemilius consul centum et quatuor aves hostium demersit, triginta cum pugnatoribus cepit, v milia hostium aut occidit aut cepit, militem suum in- enti praeda ditavit. Et subacta Africa tum fuisset, nisi inta fames fuisset, ut diutius exspectare exercitus non osset. Consules cum victrici classe redeuntes circa Si- iliam naufragium passi sunt. Et tanta tempestas fuit, ut

ex quadringentis sexaginta quatuor navibus octoginta se
vari vix potuerint, neque ullo tempore tanta maritima tei
pestas audita est. Romani tamen statim ducentas naves r
paraverunt, neque in aliquo animus his infractus fuit.

A.U. 499. Cap. XXIII. (XIII.) Cn. Servilius Caepio et C. Sei
pronius Blaesus coss. cum ducentis sexaginta navibus i
Africam profecti sunt. Aliquot civitates ceperunt. Pra
dam ingentem reducentes naufragium passi sunt. Itaqu
cum continuae calamitates Romanis displicerent, decrev
senatus, ut a maritimis proeliis recederetur et tantum se
xaginta naves ad praesidium Italiae salvae essent.

A.U. 501. Cap. XXIV. L. Caecilio Metello, C. Furio *Pacilo* cos
Metellus in Sicilia Afrorum ducem cum cxxx elephantis
magnis copiis venientem superavit, xx milia hostium c
cidit, xxvi elephantos cepit, reliquos errantes per Num
das, quos in auxilium habebat, collegit et Romam ded
xit ingenti pompa, cum cxxx elephantorum numerus omn
itinera compleret.

Cap. XXV. (XIV.) Post haec mala Carthaginiens
Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, ut Romam pr
ficisceretur, et pacem a Romanis obtineret, ac permut
tionem captivorum faceret. Ille Romam cum venisset, i
ductus in senatum nihil quasi Romanus egit, dixitque
ex illa die, qua in potestatem Afrorum venisset, R
manum esse desiisse. Itaque et uxorem a complexu r
movit, et senatui suasit, ne pax cum Poenis fieret; *ill*
enim fractos tot casibus spem nullam habere; se tan
non esse, ut tot milia captivorum propter unum se [
senem] *et paucos, qui ex Romanis capti fuerant, re*
derentur. Itaque obtinuit. Nam Afros pacem petentes nu
lus admisit. Ipse Carthaginem rediit, offerentibusque R
manis, ut eum Romae tenerent, negavit se in ea urbe ma
surum, in qua, postquam Afris servierat, dignitatem hon
sti civis habere non posset. Regressus igitur ad Africa
omnibus suppliciis exstinctus est.

A.U. 503. Cap. XXVI. (XV.) P. Claudio Pulchro, L. Iunio cos
Claudius contra auspicia pugnavit et a Carthaginiensib

:ctus est. Nam ex ccxx navibus cum xxx fugit, nonaginta ım pugnatoribus captae sunt, demersae ceterae. Alius uoque consul classem naufragio amisit, exercitum tamen ılvum habuit, quia vicina litora erant.

Cap. XXVII. (XVI.) C. Lutatio Catulo, A. Postumio lbino coss. anno belli Punici xxiii. Catulo bellum contra fros commissum est. Profectus est cum ccc navibus in iciliam. Afri contra ipsum cccc paraverunt. Nunquam in ari tantis copiis pugnatum est. Lutatius Catulus navem ger ascendit. Vulneratus enim in pugna superiore fueıt. Contra Lilybaeum, civitatem Siciliae, pugnatum est genti virtute Romanorum. Nam lxxiii Carthaginiensium ıves captae sunt, cxxv demersae, xxxii milia hostium ıpta, xiii occisa, infinitum auri argentique pondus in poteatem Romanorum redactum. Ex classe Romana xii naves emersae. Pugnatum est vi. Idus Martias. Statim Carthainienses pacem petierunt tributaque est eis pax. Cativi Romanorum, qui tenebantur a Carthaginiensibus, redti sunt. Etiam Carthaginienses petierunt, ut redimi eos ıptivos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus ssit sine pretio dari eos, qui in publica custodia essent; ıi autem a privatis tenerentur, ut pretio dominis reddito arthaginem redirent, atque id pretium ex fisco magis, ıam a Carthaginiensibus solveretur. A. U. 510.

Cap. XXVIII. Q. Lutatius, A. Manlius consules creati ellum Faliscis intulerunt, quae civitas Italiae opulenta uondam fuit. Quod ambo consules intra sex dies, quam enerant, transegerunt xv milibus hostium caesis, ceteris ace concessa, agro tamen ex medietate sublato. A. U. 511.

LIBER TERTIUS.

ARGUMENTUM.

1. Ptolemaeus Aegypti rex promissa a Romanis auxilia in ello contra Antiochum, Syriae regem, recusat. Hiero, Siciliae

rex, ludos spectatum Romam venit. 2. Bellum Ligusticum feliciter gestum metusque Punici sublatus. 3. Otium per orbem Romanum. 4. Bellum Illyricum. 5. 6. Clades Gallorum in Italiam irrumpentium. 7 – 23. Bellum Istricum et Punicum secundum variis regionibus et rerum vicissitudinibus gestum.

Cap. I. Finito igitur Punico bello, quod per xxiii annos tractum est, Romani iam clarissima gloria noti legatos ad Ptolemaeum, Aegypti regem, miserunt auxilia promittentes, quia rex Syriae Antiochus ei bellum intulerat. Ille gratias Romanis egit, auxilia non accepit. Iam enim fuerat pugna transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliae Hiero Romam venit ad ludos spectandos et ducenta milia modiorum tritici populo donum exhibuit.

A.U. 515. Cap. II. L. Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco coss. quibus Hiero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est et de his triumphatum. Carthaginienses tum bellum reparare tentabant Sardinienses, qui ex condicione pacis Romanis parere debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginiensium Romam et pacem impetravit.

A.U. 517. Cap. III. T. Manlio Torquato, C. Atilio Bulbo coss. de Sardis triumphatum est, et pace omnibus locis facta Romani nullum bellum habuerunt, quod his post Romam conditam semel tantum, Numa Pompilio regnante, contigerat.

A.U. 523. Cap. IV. L. Postumius Albinus, Cn. Fulvius Centumalus coss. bellum contra Illyrios gesserunt et multis civi-
A.U. 524. tatibus captis etiam reges in deditionem acceperunt. Ac tum primum de Illyriis triumphatum est.

A.U. 529. Cap. V. (II.) L. Aemilio ** coss. ingentes Gallorum copiae Alpes transierunt. Sed pro Romanis tota Italia consensit, traditumque est a Fabio historico, qui ei bello interfuit, dccc milia hominum parata ad id bellum fuisse. Sed res per consulem tantum prospere gesta est. xl milia hostium interfecta sunt et triumphus Aemilio decretus.

Cap. VI. Aliquot deinde annis post contra Gallos
A.U. 530. intra Italiam pugnatum est, finitumque est bellum M. Claudio Marcello, Cn. Cornelio Scipione coss. Tunc Marcel-

lus cum parva manu equitum dimicavit et regem Gallorum, Virdomarum nomine, manu sua occidit. Postea cum collega ingentes copias Gallorum peremit, Mediolanum expugnavit, grandem praedam Romam pertulit. Ac triumphans Marcellus spolia Galli stipiti imposita humeris suis vexit.

CAP. VII. M. Minucio Rufo, P. Cornelio coss. Istris A.U.
bellum illatum est, quia latrocinati navibus Romanorum 531.
fuerant, quae frumenta exhibebant, perdomitique sunt
omnes. (III.) Eodem anno bellum Punicum secundum Romanis 534.
illatum est per Hannibalem, Carthaginiensium ducem, qui Saguntum, Hispaniae civitatem, Romanis amicam, oppugnare aggressus est, annum agens vicesimum aetatis, copiis congregatis CL milium. Huic Romani per legatos denuntiaverunt, ut bello abstineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miserunt, ut mandaretur Hannibali, ne bellum contra socios populi Romani gereret. Dura responsa a Carthaginiensibus reddita. Saguntini interea fame victi sunt, captique ab Hannibale ultimis poenis afficiuntur.

CAP. VIII. Tum P. Cornelius Scipio cum exercitu in Hispaniam profectus est, Tiberius Sempronius in Siciliam. Bellum Carthaginiensibus indictum est. (IV.) Hannibal relicto in Hispania fratre Hasdrubale Pyrenaeum transiit. Alpes, adhuc ea parte invias, sibi patefecit. Traditur ad Italiam LXXX milia peditum, [et] XX milia equitum, septem et XXX elephantos adduxisse. Interea multi Ligures et Galli Hannibali se coniunxerunt. Sempronius Gracchus cognito ad Italiam Hannibalis adventu ex Sicilia exercitum Ariminum traiecit.

CAP. IX. P. Cornelius Scipio Hannibali primus [apud Ticinum] occurrit. Commisso proelio, fugatis suis ipse vulneratus in castra rediit. Sempronius Gracchus et ipse confligit apud Trebiam amnem. Is quoque vincitur. Hannibali multi se in Italia dediderunt. Inde ad Tusciam veniens A.U.
Hannibal Flaminio consuli occurrit. Ipsum Flaminium in- 535.
teremit. Romanorum XXV milia caesa sunt, ceteri diffugerunt. Missus adversus Hannibalem postea a Romanis Q.

Fabius Maximus. Is eum differendo pugnam ab impetu fregit, mox inventa occasione vicit.

A.U. 536. CAP. X. (V.) Quingentesimo et quadragesimo anno a condita urbe L. Aemilius Paulus, P. Terentius Varro contra Hannibalem mittuntur, Fabioque succedunt, qui Fabius ambos consules monuit, ut Hannibalem, calidum et impatientem ducem, non aliter vincerent, quam proelium differendo. Verum cum impatientia Varronis consulis contradicente consule altero apud vicum, qui Cannae appellatur, in Apulia pugnatum esset, ambo consules ab Hannibale vincuntur. In ea pugna III milia Afrorum pereunt, magna pars de exercitu Hannibalis sauciatur. *Nullo tamen* Punico bello Romani gravius accepti sunt. Periit enim in eo Aemilius Paulus consul, consulares aut praetorii XX, senatores capti aut occisi XXX, nobiles viri CCC, militum XL milia, equitum III milia et quingenti. In quibus malis nemo tamen Romanorum pacis mentionem habere dignatus est. Servi, quod nunquam ante, manumissi et milites facti sunt.

CAP. XI. (VI.) Post eam pugnam multae Italiae civitates, quae Romanis paruerant, se ad Hannibalem transtulerunt. Hannibal Romanis obtulit, ut captivos redimerent, responsumque est a senatu, eos cives non esse necessarios, qui, cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea variis suppliciis interfecit, et tres modios aureorum annulorum Carthaginem misit, quos e manibus equitum Romanorum, senatorum, et militum detraxerat. Interea in Hispania, ubi frater Hannibalis Hasdrubal remanserat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subigeret, a duobus Scipionibus, Romanis ducibus, vincitur, perditque in pugna XXXV milia hominum. Ex his capiuntur X milia, occiduntur XXV. Mittuntur ei a Carthaginiensibus ad reparandas vires XII milia peditum, IV milia equitum, XX elephanti.

A.U. 537. CAP. XII. (VII.) Anno quarto post, quam in Italiam Hannibal venit, M. Claudius Marcellus consul apud Nolam, civitatem Campaniae, contra Hannibalem bene pu-

gnavit. Hannibal multas civitates Romanorum per Apuliam, Calabriam, et Bruttios occupavit, quo tempore etiam rex Macedoniae Philippus ad eum legatos misit, promittens auxilia contra Romanos sub hac condicione, ut deletis Romanis ipse quoque contra Graecos ab Hannibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi et re cognita Romani in Macedoniam M. Valerium Laevinum ire iusserunt, in Sardiniam T. Manlium Torquatum proconsulem. Nam etiam ea sollicitata ab Hannibale Romanos deseruerat.

Cap. XIII. Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur: in Italia contra Hannibalem, in Hispaniis contra fratrem eius Hasdrubalem, in Macedonia contra Philippum, in Sardinia contra Sardos et alterum Hasdrubalem Carthaginiensem. Is a T. Manlio proconsule, qui ad Sardiniam missus fuerat, vivus est captus, occisa cum eo XII milia, capti mile quingenti, et a Romanis Sardinia subacta. Manlius victor captivos et Hasdrubalem Romam reportavit. Interea etiam Philippus a Laevino in Macedonia vincitur, et in Hispania a Scipionibus Hasdrubal et Mago, tertius frater Hannibalis.

Cap. XIV. (VIII.) Decimo anno post, quam Hanni- A.U.
bal in Italiam venerat, P. Sulpicio, Cn. Fulvio coss. Han- 541.
nibal usque ad quartum miliarium urbis accessit, equites
eius usque ad portam. Mox consulum metu cum exercitu
venientum Hannibal ad Campaniam se recepit. In Hispania a fratre eius Hasdrubale ambo Scipiones, qui per multos annos victores fuerant, interficiuntur, exercitus tamen integer mansit. Casu enim magis erant, quam virtute, de-
cepti. Quo tempore etiam a consule Marcello Siciliae A.U.
magna pars capta est, quam tenere Afri coeperant, et no- 540.
bilissimae urbis Syracusanae praeda ingens Romam perlata est. Laevinus in Macedonia cum Philippo et multis Graeciae populis et rege Asiae Attalo amicitiam fecit, et ad Siciliam profectus Hannonem quendam, Afrorum ducem, apud Agrigentum civitatem cum ipso oppido cepit, eumque Romam cum captivis nobilibus misit. XL civita-

tes in deditionem accepit, xxvi expugnavit. Ita omni Si
lia recepta, Macedonia fracta, cum ingenti gloria Rom
A.U. regressus est. Hannibal in Italia Cn. Fulvium consul
542. subito aggressus cum octo milibus hominum interfe

Cap. XV. (IX.) Interea ad Hispanias, ubi oc
duobus Scipionibus nullus Romanus dux erat, P. Co
A.U. lius Scipio mittitur, filius P. Scipionis, qui ibidem be
541. gesserat, annos natus quatuor et viginti, vir Roman
omnium et sua aetate et posteriori tempore fere pr
A.U. Is Carthaginem Hispaniae capit, in qua omne aurum
542. gentum et belli apparatum Afri habebant, nobilis
quoque obsides, quos ab Hispanis acceperant. Ma
etiam, fratrem Hannibalis, ibidem capit, quem
cum aliis mittit. Romae ingens laetitia post hunc n
fuit. Scipio Hispanorum obsides parentibus reddidi
omnes fere Hispaniae ad eum uno animo transier
quae Hasdrubalem, Hannibalis fratrem, victum
praedam maximam capit.

A.U. Cap. XVI. Interea in Italia consul Q. Fa
543. mus Tarentum recepit, in qua ingentes copiae
erant. Ibi etiam ducem Hannibalis Carthalo
xxv milia captivorum vendidit, praedam mi
tivit, pecuniam hominum venditorum ad fis
Tum multae civitates Romanorum, quae ad
transierant, rursus se Fabio Maximo dederu
sequenti anno Scipio in Hispania egregias re
se et per fratrem suum L. Scipionem LXX
pit. In Italia tamen male pugnatum est.
Marcellus consul ab Hannibale occisus est.

Cap. XVII. Tertio anno post, quam S
niam profectus est, rursus res inclutas ge
spaniarum magno proelio victum in amic
A.U. 537. primus omnium a victo obsides non popos

Cap. XVIII. Desperans Hannibal I
Scipionem ducem diutius posse retiner
A.U. Hasdrubalem in Italiam cum omnibus co
545. veniens eodem itinere, quo etiam Hannib

...libus Appio Claudio Nerone et M. Livio Salinatore apud ...etaurum fluvium [et Senam, Piceni civitatem,] in insi...s compositas incidit. Strenue tamen pugnans occisus ..., ingentes eius copiae captae aut interfectae sunt, ma...um pondus auri atque argenti Romam relatum. Post ...c Hannibal diffidere de belli coepit eventu. Romanis ...ns animus accessit. Itaque et ipsi evocaverunt ex Hi-
...ia P. Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti A.U. 546.
...a venit.

...AP. XIX. Q. Caecilio, L. Valerio coss. omnes civi- A.U.
..., quae in Bruttiis ab Hannibale tenebantur, Romanis 546.
...diderunt.

...AP. XX. (XI.) Anno XIV. post, quam in Italiam Han-
...venerat, Scipio, qui multa in Hispania bene egerat, A.U.
... est factus et in Africam missus. Cui viro divinum 547.
...m inesse existimabatur, adeo ut putaretur etiam A.U. 548.
...minibus habere sermonem. Is in Africa contra Han-... ducem Afrorum, pugnat, exercitum eius interfi-
...cundo proelio castra capit cum quatuor milibus et A.U.
...tis militibus, XI milibus occisis. Syphacem, Numi- 549.
...em, qui se Afris coniunxerat, capit et castra eius ... Syphax cum nobilissimis Numidis et infinitis spo-...am ab Scipione mittitur. Qua re audita omnis fere ...nnibalem deserit. Ipse a Carthaginiensibus redire ...m iubetur, quam Scipio vastabat.

... XXI. Ita anno XVII. ab Hannibale Italia liberata A.U.
...) Legati Carthaginiensium pacem a Scipione 550.
...t; ab eo ad senatum Romam missi sunt; quadra-...uinque diebus his induciae datae sunt, quousque ...e et regredi possent. Et XXX milia pondo argenti ...epta sunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem ... Carthaginiensibus fieri. Scipio his condicionibus ...*amplius quam* XXX *naves haberent*, *ut* D *mi-... argenti darent*, *captivos et perfugas red-*...

... XXII. Interim Hannibale veniente ad Africam ... est, multa hostilia ab Afris facta sunt. Legati

tamen eorum ex urbe venientes a Romanis capti sunt et iubente Scipione dimissi. Hannibal quoque frequentibus proeliis victus a Scipione petit etiam ipse pacem. Cum ventum esset ad colloquium, iisdem condicionibus data est, quibus prius. Addita quingentis milibus pondo argenti c milia librarum propter novam perfidiam. Carthaginiensibus condiciones displicuerunt, iusseruntque Hannibalem pugnare. Infertur a Scipione et Masinissa, alio rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. (XIII.) Hannibal tres exploratores ad Scipionis castra misit, quos captos Scipio circumduci per castra iussit, ostendique eis totum exercitum, mox etiam *prandium* dari, dimittique, ut renuntiarent Hannibali, quae apud Romanos vidissent.

CAP. XXIII. Interea proelium ab utroque duce instructum est, quale vix ulla memoria fuit, cum peritissimi viri copias suas ad bellum educerent. Scipio victor recedit paene ipso Hannibale capto, qui primum cum multis equitibus, deinde cum xx, postremo cum quatuor evasit. Inventa in castris Hannibalis argenti pondo xx milia, auri LXXX, cetera supellectilis copiosa. Post id certamen pax
A.U. cum Carthaginiensibus facta est. Scipio Romam rediit,
551. ingenti gloria triumphavit atque Africanus ex eo appellari coeptus est. Finem accepit secundum Punicum bellum post annum nonum decimum, quam coeperat.

LIBER QUARTUS.

ARGUMENTUM.

1. 2. Bellum Macedonicum contra Philippum regem. 3. 4. Syriacum contra Antiochum regem. 5. Fulvii de Aetolis triumphus et mors Hannibalis. 6-8. Bellum Macedonicum secundum contra Perseum et Illyricum contra Gentium triumphique de iis acti. 9. Res a Mummio in Hispania prospere gestae. 10-12. Bellum Punicum tertium et Carthaginis excidium. 13. Bellum Macedonicum tertium

ontra Pseudophilippum. 14. Bellum Achaicum s. Corinthium a Iummio gestum Corinthique excidium. 15. Bellum Macedonicum uartum contra Pseudoperseum. 16. Res in Hispania contra Viiathum feliciter gestae. 17. Bellum Numantinum a Scipione proigatum. 18. Attalus per testamentum populum Romanum regni eredem constituit. 19. Triumphi Iunii Bruti de Gallaecis et Luitanis et Scipionis Africani de Numantinis. 20. Bellum contra ristonicum in Asia infeliciter a Crasso gestum, a Perperna proligatum. 21. Carthago reparata et Romana colonia facta. 22. ellum cum Gallis Transalpinis et Bituito, Arvernorum duce, ilque devicto triumphus. 23. Colonia Narbona deducitur. 24. gnominiosum contra Scordiscos in Thracia bellum, Catone duce. 5. Triumphi de Sardinia et Thracia acti. 26. 27. Bellum Iugurhinum.

CAP. I. Transacto Punico bello secutum est Macedo- A.U.
icum contra Philippum regem. 552.

CAP. II. Quingentesimo et quinquagesimo primo anno A.U.
b urbe condita T. Quinctius Flamininus adversus Phi- 554.
ippum rem prospere gessit. Pax ei data est his legibus: *e Graeciae civitatibus, quas Romani contra eum deenderant, bellum inferret; ut captivos et transfugas edderet; quinquaginta solum naves haberet, reliquas Romanis daret; per annos decem quaterna milia pono argenti praestaret, et obsidem daret filium suum Demetrium.* T. Quinctius etiam Lacedaemoniis intulit belum. Ducem eorum Nabidem vicit et, quibus voluit conicionibus, in fidem accepit. Ingenti gloria duxit ante curum nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium, et rmenen Nabidis.

CAP. III. (II.) Transacto bello Macedonico secutum A.U.
st Syriacum contra Antiochum regem, P. Cornelio Sci- 561.
ione, M'. Acilio Glabrione coss. Huic Antiocho Hannial se iunxerat, Carthaginem, patriam suam, metu, ne Romanis traderetur, relinquens. M'. Acilius Glabrio in Achaia ene pugnavit. Castra regis Antiochi nocturna pugna apta sunt, ipse fugatus. Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuisset, filius Demetrius redditus est.

CAP. IV. L. Cornelio Scipione, C. Laelio coss. Sci- A.U.
io Africanus fratri suo L. Cornelio Scipioni consuli le- 562.

gatus contra Antiochum profectus est. Hannibal, qui c Antiocho erat, navali proelio victus est. Ipse postea . tiochus circa Sipylum ad Magnesiam, Asiae civitaten consule Cornelio Scipione ingenti proelio fusus est. . xilio fuit Romanis in ea pugna Eumenes, Attali regis i ter, qui Eumeniam in Phrygia condidit. L milia peditı III equitum eo certamine ex parte regis occisa sunt. T rex Antiochus pacem petiit. Iisdem condicionibus d est a senatu, quanquam victo, quibus ante offerebat *ut ex Europa et Asia recederet, atque intra Tauri se contineret;* x *milia talentorum et* xx *obsides pri beret; Hannibalem, concitorem belli, dederet.* Eum regi donatae sunt omnes Asiae civitates, quas Antiocl bello perdiderat. Et Rhodiis, qui auxilium Romanis c tra regem Antiochum tulerant, multae urbes concess sunt. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphav Nomen et ipse ad imitationem fratris Asiagenis accej quia Asiam vicerat, sicut frater ipsius propter Afric domitam Africanus appellabatur.

A.U. 566. CAP. V. Spurio Postumio Albino, Q. Marcio Philip coss. M. Fulvius de Aetolis triumphavit. Hannibal, (victo Antiocho, ne Romanis traderetur, ad Prusiam, l thyniae regem, fugerat, repetitus etiam ab eo est per Quinctium Flamininum. Et cum tradendus Romanis ess venenum bibit et apud Libyssam in finibus Nicomedie sium sepultus est.

CAP. VI. (III.) Philippo rege Macedoniae morti qui et adversum Romanos bellum gesserat, et postea R manis contra Antiochum auxilium tulerat, filius eius P seus in Macedonia rebellavit ingentibus copiis ad bell paratis. Nam adiutores habebat Cotyn, Thraciae regem, Illyrici, Gentium nomine. Romanis autem in auxilium er Eumenes, Asiae rex, Ariarathes Cappadociae, Antiocl Syriae, Ptolemaeus Aegypti, Masinissa Numidiae. Prus autem Bithyniae, quanquam sororem Persei uxorem l beret, utrisque se aequum praebuit. Dux Romanor
A.U. 581. P. Licinius consul contra eum missus est et a rege gr

oelio victus. Neque tamen Romani, quanquam supe-
:i, regi petenti pacem praestare voluerunt, nisi his con-
:ionibus: *ut se et suos senatui et populo Rom. dede-
t.* Mox missus contra eum L. Aemilius Paulus consul et A.U.
Illyricum C. Anicius praetor contra Gentium. Sed Gen- 584.
s facile uno proelio victus mox se dedidit. Mater eius
uxor et duo filii, frater quoque simul in potestatem Ro-
norum venerunt. Ita bello intra xxx dies perfecto ante
gnitum est Gentium victum, quam coeptum bellum nun-
retur.

CAP. VII. (IV.) Cum Perseo autem Aemilius Paulus
ısul III Non. Septembris dimicavit, vicitque eum xx mi-
us peditum eius occisis. Equitatus cum rege integer
;it. Romanorum c milites amissi sunt. Urbes Macedo-
e omnes, quas rex tenuerat, Romanis se dediderunt.
ıe rex, cum desereretur ab amicis, venit in Pauli pote-
tem. Sed honorem ei Aemilius non quasi victo habuit.
m et volentem ad pedes sibi cadere non permisit, et
ta se in sella collocavit. Macedonibus et Illyriis hae
;es a Romanis datae: *ut liberi essent et dimidium eo-
n tributorum praestarent, quae regibus praestitis-
nt*, ut appareret, populum Romanum pro aequitate
gis, quam avaritia dimicare. Atque in conventu finitimo-
n populorum Paulus haec pronuntiavit et legationes
ltarum gentium, quae ad eum venerant, magnificentis-
ıe convivio pavit, dicens *eiusdem hominis esse debe-
et bello vincere, et convivii apparatu elegantem esse.*

CAP. VIII. Mox LXX civitates Epiri, quae rebellarant,
pit, praedam militibus distribuit. Romam cum ingenti
mpa rediit in nave Persei, quae inusitatae magnitudinis
sse traditur, adeo ut XVI ordines dicatur habuisse re-
ırum. Triumphavit autem magnificentissime in curru A.U.
reo cum duobus filiis, utroque latere adstantibus. Du- 585.
sunt ante currum duo regis filii et ipse Perseus, XLV
nos natus. Post eum etiam C. Anicius de Illyriis trium- A.U.
avit. Gentius cum fratre et filiis ante currum ductus est. 586.
l hoc spectaculum multarum gentium reges Romam ve-

nerunt. Inter alios etiam venit Attalus atque Eumene Asiae reges, et Prusias Bithyniae. Magno honore accep sunt et permittente senatu dona, quae attulerant, in Cap tolio posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomede senatui commendavit.

Cap. IX. Insequenti anno L. Mummius in Hispani bene pugnavit. Marcellus postea consul res ibidem pro spere gessit.

A.U. Cap. X. (V.) Tertium deinde bellum contra Cartha
603. ginem suscipitur, sexcentesimo et altero anno ab urbe condita, L. Manlio Censorino et M'. Manilio coss., anno LI. post, quam secundum Punicum bellum *transactum* erat Hi profecti Carthaginem oppugnaverunt. Contra eos Has drubal, dux Carthaginiensium, dimicabat. Phamea, dux a lius, equitatui praeerat Carthaginiensium. Scipio tunc Scipionis Africani nepos, tribunus ibi militabat. Huius apud omnes ingens metus et reverentia erat. Nam et pa ratissimus ad dimicandum et consultissimus habebatur. Itaque per eum multa prospere a consulibus gesta sunt, nec quidquam magis vel Hasdrubal vel Phamea vitabant, quam contra eam Romanorum partem committere, ubi Sci pio dimicabat.

A.U. Cap. XI. Per idem tempus Masinissa, rex Numida
604. rum, per annos sexaginta fere amicus populi Romani, anno vitae XCVII. mortuus XLIV filiis relictis Scipionem diviso rem regni inter filios esse iussit.

A.U. Cap. XII. Cum igitur clarum Scipionis nomen esset,
605. iuvenis adhuc consul est factus et contra Carthaginem
606. missus. Is eam cepit ac diruit. Spolia ibi inventa, quae variarum civitatum excidiis Carthago collegerat, et orna menta urbium civitatibus Siciliae, Italiae, Africae reddi dit, quae sua recognoscebant. Ita Carthago septingente simo anno, quam condita erat, deleta est. Scipio nomen quod avus eius acceperat, meruit, scilicet ut propter vir tutem etiam ipse Africanus iunior vocaretur.

Cap. XIII. (VI.) Interim in Macedonia quidam Pseu dophilippus arma movit, et Romanum praetorem, P. Iu

ntium, contra se missum ad internecionem vicit. Post
im Q. Caecilius Metellus dux a Romanis contra Pseudo-
ilippum missus est et xxv milibus ex militibus eius oc-
sis Macedoniam recepit, ipsum etiam Pseudophilippum
potestatem suam redegit.

Cap. XIV. Corinthiis quoque bellum indictum est,
bilissimae Graeciae civitati, propter iniuriam legatorum
omanorum. Hanc Mummius consul cepit ac diruit. Tres A.U.
itur Romae simul celeberrimi triumphi fuerunt: Africani 606.
Africa, ante cuius currum ductus est Hasdrubal, Metelli
Macedonia, cuius currum praecessit Andriscus, qui
Pseudophilippus, Mummii ex Corintho, ante quem
gna aenea et pictae tabulae et alia urbis clarissimae or-
menta praelata sunt.

Cap. XV. (VII.) Iterum in Macedonia Pseudoperseus, A.U.
i se Persei filium esse dicebat, collectis servitiis rebel- 610.
rit, et cum sexdecim armatorum milia haberet, a Tremel-
quaestore superatus est.

Cap. XVI. Eodem tempore Metellus in Celtiberia A.U.
ud Hispanos res egregias gessit. Successit ei Q. Pom- 610.
ius. Nec multo post Q. quoque Caepio ad idem bellum A.U.
ssus est, quod quidam Viriathus contra Romanos in Lu- 611.
ania gerebat. Quo metu Viriathus a suis interfectus est,
m quatuordecim annis Hispanias adversum Romanos
visset. Pastor primo fuit, mox latronum dux, postremo
itos ad bellum populos concitavit, ut assertor contra
manos Hispaniae putaretur. Et cum interfectores eius
aemium a Caepione consule peterent, responsum est
*inquam Romanis placuisse, imperatorem a suis mili-
bus interfici.*

Cap. XVII. (VIII.) Q. Pompeius deinde consul a Nu- A.U.
antinis, quae Hispaniae civitas fuit opulentissima, supera- 611.
s pacem ignobilem fecit. Post eum C. Hostilius Mancinus A.U.
nsul iterum cum Numantinis pacem fecit infamem, quam 615.
pulus et senatus iussit infringi atque ipsum Mancinum
stibus tradi, ut in illo, quem auctorem foederis habe-
int, iniuriam soluti foederis vindicarent. Post tantam igi-

tur ignominiam, qua a Numantinis bis Romani exercitus
fuerant subiugati, P. Scipio Africanus secundo consul
A.U. factus et ad Numantiam missus est. Is primum militem vi-
618. tiosum et ignavum exercendo magis quam puniendo sine
aliqua acerbitate correxit, tum multas Hispaniae civitates
partim bello cepit, partim in deditionem accepit, postremo
ipsam Numantiam, diu obsessam, fame confecit et a solo
evertit, reliquam provinciam in fidem accepit.

Cap. XVIII. Eo tempore Attalus rex Asiae, frater Eumenis, mortuus est heredemque populum Romanum reliquit. Ita imperio Romano per testamentum Asia accessit.

A.U. Cap. XIX. Mox etiam Decimus Iunius Brutus de Gal-
620. laecis et Lusitanis triumphavit magna gloria. Et P. Sci-
pio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit
XIV. anno post, quam priorem de Africa egerat.

Cap. XX. Motum interim in Asia bellum est ab Ari-
stonico Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat.
A.U. Is Eumenes frater Attali fuerat. Adversus eum missus
621. pontifex P. Licinius Crassus infinita regum habuit auxilia.
Nam et Bithyniae rex Nicomedes Romanos iuvit, et Mi-
thridates Ponticus, cum quo bellum postea gravissimum
fuit, et Ariarathes Cappadox, et Pylaemenes Paphlagon.
Victus est tamen Crassus in proelio et interfectus. Caput
eius Aristonico oblatum est, corpus Smyrnae sepultum.
A.U. Postea Perperna, consul Romanus, qui successor Crasso
622. veniebat, audita belli fortuna ad Asiam celeravit et acie
victum Aristonicum apud Stratonicen civitatem, quo fuge-
rat, fame ad deditionem compulit. Aristonicus iussu sena-
tus Romae in carcere strangulatus est. Triumphari enim
de eo non poterat, quia Perperna apud Pergamum Ro-
mam rediens diem obierat.

A.U. Cap. XXI. L. Caecilio Metello et T. Quinctio Fla-
629. minino coss. Carthago in Africa iussu senatus reparata
est, quae nunc manet, annis duobus et viginti post, quam
a Scipione fuerat eversa. Deducti eo sunt cives Romani.

Cap. XXII. (X.) Anno dcxxvii. ab urbe condita C. A.U.
assius Longinus et Sex. Domitius Calvinus consules 628.
allis transalpinis bellum intulerunt, et Arvernorum tunc
obilissimae civitati atque eorum duci Bituito, infinitamque
ultitudinem iuxta Rhodanum fluvium interfecerunt. Prae-
a ex torquibus Gallorum ingens Romam perlata est. Bi-
uitus se Domitio dedidit atque ab eo Romam deductus A.U.
st, magnaque gloria consules ambo triumphaverunt. 633.

Cap. XXIII. M. Porcio Catone et Q. Marcio Rege A.U.
oss. dcxxxiii. anno ab urbe condita Narbona in Gallia co- 634.
nia deducta est. Postea L. Metello et Q. Mucio Scae- A.U.
ola coss. de Dalmatia triumphatum est. 635.

Cap. XXIV. Ab urbe condita anno xxxvdc. C. Cato A.U.
nsul Scordiscis intulit bellum ignominioseque pugnavit. 638.

Cap. XXV. C. Caecilio Metello et Cn. Carbone coss. A.U.
io Metelli fratres eodem die, alterum ex Sardinia, alte- 641.
m ex Thracia triumphum egerunt, nuntiatumque Romae
it Cimbros e Gallia in Italiam transisse.

Cap. XXVI. (XI.) P. Scipione Nasica et L. Calpur- A.U.
o Bestia coss. Iugurthae, Numidarum regi, bellum illa- 643.
m est, quod Adherbalem et Hiempsalem, Micipsae filios,
atres suos, reges et P. R. amicos, interemisset. Missus
versus eum consul Calpurnius Bestia, corruptus regis
cunia, pacem cum eo flagitiosissimam fecit, quae a se-
tu improbata est. Postea contra eundem, insequenti A.U.
no, Spurius Postumius Albinus profectus est. Is quo- 644.
ie per fratrem ignominiose contra Numidas pugnavit.

Cap. XXVII. Tertio missus Q. Caecilius Metellus con- A.U.
il exercitum ingenti severitate et moderatione correctum, 645.
im nihil in quenquam cruentum faceret, ad disciplinam
omanam reduxit. Iugurtham variis proeliis vicit, ele-
hantos eius occidit vel cepit, multas civitates ipsius in
editionem accepit. Et cum iam bello finem positurus es-
et, successum est ei a C. Mario. Is Iugurtham et Boc-
hum, Mauretaniae regem, qui auxilium Iugurthae ferre
oeperat, pariter superavit. Aliquanta et ipse oppida Nu-
iidiae cepit, belloque terminum posuit capto Iugurtha per

quaestorem suum Cornelium Sullam, ingentem virum, tradente Boccho Iugurtham, qui pro eo ante pugnaverat. A
A.U. M. Iunio Silano, collega Q. Metelli, Cimbri in Gallia et a
645. Minucio Rufo in Macedonia Scordisci et Triballi, et a Ser-
A.U. 646. vilio Caepione in Hispania Lusitani victi sunt. Et duo
A.U. triumphi de Iugurtha, primus per Metellum, secundus per
647. Marium acti sunt. Ante currum tamen Marii Iugurtha cum duobus filiis ductus est catenatus et mox iussu consulis in carcere strangulatus.

LIBER QUINTUS.

ARGUMENTUM.

1. 2. Bellum Cimbricum sociis Germanorum et Gallorum gentibus post magnam cladem compressum. 3. Bellum sociale in Italia summo rerum discrimine gestum. 4. Bellum civile primum, seu Marianum. 5—9. Bellum Mithridaticum, cui interponitur Thracium, et Mariani continuatio et finis.

Cap. I. Dum bellum in Numidia contra Iugurtham geritur, Romani consules M. Manlius et Q. Caepio a Cimbris et Teutonibus et Tigurinis et Ambronibus, quae erant Germanorum et Gallorum gentes, victi sunt iuxta flumen Rhodanum, et ingenti internecione [attriti] etiam castra sua et magnam partem exercitus perdiderunt. Timor Romae grandis fuit, quantus vix Hannibalis, tempore Punici belli, ne iterum Galli Romam venirent. Ergo Marius post victoriam Iugurthinam secundo consul est factus, bellumque ei contra Cimbros et Teutonas decretum est. Tertio quoque ei et quarto delatus est consulatus, quia bellum Cimbricum protrahebatur. Sed in quarto consulatu collegam habuit Q. Lutatium Catulum. Cum Cimbris itaque conflixit, et duobus proeliis cc milia hostium cecidit, LXXX milia cepit et ducem eorum Teutobodum, propter quod meritum absens quinto consul est factus.

Cap. II. Interea Cimbri et Teutones, quorum copia

lhuc infinita erat, ad Italiam transierunt. Iterum a C. ario et Q. Catulo contra eos dimicatum est, sed a Catuli arte felicius. Nam proelio, quod simul ambo gesserunt, XL milia aut in pugna, aut in fuga caesa sunt, LX milia apta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti periennt. Tria et triginta Cimbris signa sublata sunt. Ex his xercitus Marii duo reportavit, Catuli exercitus XXX et num. Is belli finis fuit. Triumphus utrique decretus est.

CAP. III. (II.) Sex. Iulio Caesare et L. Marcio Philippo A.U.
oss. sexcentesimo quinquagesimo nono anno ab urbe con- 661.
ta, cum prope alia omnia bella cessarent, in Italia grassimum bellum Picentes, Marsi, Pelignique moverunt, ui, cum annis numerosis iam populo Romano obedirent, m libertatem sibi aequam asserere coeperunt. Perniciom admodum hoc bellum fuit. P. Rutilius consul in eo A.U.
ccisus est, Caepio, nobilis iuvenis, et Porcius Cato, alius 662.
onsul. Duces autem adversus Romanos Picentibus et A.U.
arsis fuerunt T. Vettius, Hierius Asinius, T. Herennius, 663.
. Cluentius. A Romanis bene contra eos pugnatum est C. Mario, qui sexies consul fuerat, et a Cn. Pompeio, axime tamen a L. Cornelio Sulla, qui inter alia egregia Cluentium, hostium ducem, cum magnis copiis fudit, ex suis unum amitteret. Quadriennio, cum gravi tamen lamitate, hoc bellum tractum est. Quinto demum anno em accepit per L. Cornelium Sullam consulem, cum tea in eodem bello ipse multa strenue, sed praetor gisset.

CAP. IV. (III.) Anno urbis conditae DCLXII primum A.U.
omae bellum civile commotum est, eodem anno etiam 664.
ithridaticum. Caussam bello civili C. Marius sexies consul dedit. Nam cum Sulla consul contra Mithridaten gesturus bellum, qui Asiam et Achaiam occupaverat, mitteetur, isque exercitum in Campania paulisper teneret, ut elli socialis, de quo diximus, quod intra Italiam gestum ierat, reliquiae tollerentur, Marius affectavit, ut ipse ad ellum Mithridaticum mitteretur. Qua re Sulla commotus um exercitu ad urbem venit. Illic contra Marium et Sul-

picium dimicavit. Primus urbem Romam armatus ingressus est, Sulpicium interfecit, Marium fugavit, atque ita A. U. 665. consulibus ordinatis in futurum annum Cn. Octavio et L. Cornelio Cinna ad Asiam profectus est.

Cap. V. Mithridates enim, qui Ponti rex erat atque Armeniam minorem et totum Ponticum mare in circuitu cum Bosporo tenebat, primo Nicomeden, amicum populi Romani, Bithynia voluit expellere, senatuique mandavit, bellum se ei propter iniurias, quas passus fuerat, illaturum. A senatu responsum est Mithridati, si id faceret, quod bellum a Romanis et ipse pateretur. Quare iratus Cappadociam statim occupavit et ex ea Ariobarzanen, regem et amicum populi Romani, fugavit. Mox etiam Bithyniam invasit et Paphlagoniam pulsis ex ea regibus, amicis populi Romani, Pylaemene et Nicomede. Inde Ephesum contendit et per omnem Asiam literas misit, ut, ubicunque inventi essent cives Romani, uno die occiderentur.

Cap. VI. Interea etiam Athenae, civitas Achaiae, ab Aristione Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim iam ad Achaiam Mithridates Archelaum, ducem suum, cum centum et viginti milibus equitum ac peditum, per quem etiam reliqua Graecia occupata est. (IV.) Sulla Archelaum apud Piraeum, non longe ab Athenis, obsedit, ipsamque urbem cepit. Postea commisso proelio contra Archelaum ita eum vicit, ut ex cxx milibus vix decem Archelao superessent, ex Sullae exercitu xiv tantum homines interficerentur. Hac pugna Mithridates cognita lxx milia lectissima ex Asia Archelao misit, contra quem Sulla iterum commisit. Primo proelio xv milia hostium interfecta sunt, filiusque Archelai Diogenes. Secundo omnes Mithridatis copiae exstinctae sunt, Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re audita Mithridates cum Sulla de pace agi iussit.

Cap. VII. Interim eo tempore Sulla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas et Maedos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati a rege Mithridate, qui pacem petebant, venissent, non aliter se daturum Sulla esse

respondit, nisi rex relictis iis, quae occupaverat, ad regnum suum redisset. Postea tamen ad colloquium ambo A.U.
venerunt. Pax inter eos ordinata est, ut Sulla ad bellum 668.
civile festinans a tergo periculum non haberet. (V.) Nam dum Sulla in Achaia atque Asia Mithridatem vincit, Marius, A.U.
qui fugatus erat, et Cornelius Cinna, unus ex consulibus, 665.
bellum in Italia repararunt et ingressi urbem Romam nobilissimos ex senatu et consulares viros interfecerunt, multos proscripserunt, ipsius Sullae domo eversa filios et uxorem ad fugam compulerunt. Universus reliquus senatus ex urbe fugiens ad Sullam in Graeciam venit, orans, ut patriae subveniret. Ille in Italiam traiecit, bellum civile gesturus adversus Norbanum et Scipionem consules. Et primo proelio contra Norbanum dimicavit non longe A.U.
a Capua. Tum VII milia eius cecidit, VI milia cepit, CXXIV 669.
suorum amisit. Inde etiam ad Scipionem se convertit et ante proelium totum eius exercitum sine sanguine in deditionem accepit.

CAP. VIII. Sed cum Romae mutati consules essent, A.U.
Marius, Marii filius, ac Papirius Carbo consulatum acce- 670.
pissent, Sulla contra Marium iuniorem dimicavit et XX milibus eius occisis CCCC de suis perdidit. Mox etiam urbem ingressus est. Marium, Marii filium, Praenesten persecutus obsedit et ad mortem compulit. Rursus pugnam gravissimam habuit contra Lamponium et Carinatem, duces partis Marianae, ad portam Collinam. LXX milia hostium in eo proelio contra Sullam fuisse dicuntur. XII milia se Sullae dediderunt, ceteri in acie, in castris, in fuga, insatiabili ira victoris consumpti sunt. (VI.) Cn. quoque Carbo, consul alter, ab Arimino ad Siciliam fugit et ibi per Cn. Pompeium interfectus est, quem adolescentem Sulla atque annos unum et viginti natum cognita eius industria tantis exercitibus praefecerat, ut secundus a Sulla haberetur.

CAP. IX. Occiso ergo Carbone Siciliam Pompeius recepit. Transgressus inde ad Africam Domitium, Marianae partis ducem, et Hiarbam, regem Mauretaniae, qui Domi-

A.U. tio auxilium ferebat, occidit. Post haec Sulla de Mithridate
672. ingenti gloria triumphavit. Cn. etiam Pompeius, quod nulli
Romanorum tributum erat, quartum et xx. annum agens de
A.U. Africa triumphavit. Hunc finem habuerunt duo bella fune-
673. stissima, Italicum, quod et sociale dictum est, et civile, quae ambo tracta sunt per annos decem. Consumpserunt ultra CL milia hominum, viros consulares XXIV, praetorios VII, aedilicios LX, senatores fere CC.

LIBER SEXTUS.

ARGUMENTUM.

1. Bellum Sertorianum in Hispania eius auctore a suis occiso finitum. 2. Bellum in Macedonia et conterminis regionibus et triumphus Scribonii Curionis inde actus. 3. Servilii Isaurici, qui et primus Taurum penetravit, de Cilicia, Lycia et Isauris victoriae et triumphus. 4. Bellum in Illyrico et Dalmatia a Cosconio prospere gestum. 5. Lepidi consulis motus civiles oppressi, et triumphi aliquorum ducum. 6. Nicomedes, Bithyniae rex, moriens Romanos facit heredes. Sequuntur varia bella, veluti Mithridaticum tertium; 7. servile a Spartaco concitatum et post multas calamitates a Licinio Crasso tertio anno compositum; 8. Mithridatici, Tigranis, Armeniae regis, auxilio confirmati, continuatio et 9. fortuna secunda; 10. contra Thracas et Danubii accolas; Luculli utriusque, qui duces fuerant, triumphi; 11. Creticum subacta insula a Metello confectum. Apion, Libyae rex, populum Romanum heredem constituit; 12. piraticum Pompeio, Mithridaticum eodem duce profligatum. 13. 14. Res a Pompeio contra Tigranem aliosque Asiae reges et populos gestae et regnorum inde conversio. 15. Coniuratio Catilinaria. 16. Metelli et Pompeii triumphi. 17. Iulii Caesaris bellum Gallicum. 18. Crassi Parthicum cum eius nece et exercitus clade gestum. 19. Bellum civile inter Caesarem et Pompeium, variae eius vices, Pompeioque victo et interfecto aucta Caesaris potentia et occisio.

A.U. CAP. I. Marco Aemilio Lepido, Q. Catulo consuli-
674. bus, cum Sulla rem publicam composuisset, bella nova exarserunt, unum in Hispania, aliud in Pamphylia et Cili-

cia, tertium in Macedonia, quartum in Dalmatia. Nam Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, timens fortunam ceterorum, qui interempti erant, ad bellum commovit Hispanias. Missi sunt contra eum duces Q. Caecilius Metellus, filius eius, qui Iugurtham regem vicit, et L. Domitius praetor. A Sertorii duce Hirtuleio Domitius occisus est. Metellus vario successu contra Sertorium dimicavit. Postea cum impar pugnae solus Metellus putaretur, Cn. Pompeius ad Hispanias missus est. Ita duobus ducibus adversis Sertorius fortuna varia saepe pugnavit. Octavo demum anno a suis occisus est. Et finis ei bello datus est per Cn. Pompeium adolescentem et Q. Metellum Pium atque omnes prope Hispaniae in dicionem populi Romani redactae sunt. A.U. 680.

Cap. II. Ad Macedoniam missus est Appius Claudius. Post consulatum levia proelia habuit contra varias gentes, quae Rhodopam provinciam incolebant, atque ibi morbo mortuus est. Missus ei successor C. Scribonius Curio post consulatum. Is Dardanos vicit et usque ad Danubium penetravit, triumphumque meruit et intra triennium finem bello dedit. A.U. 674. A.U. 677. A.U. 681.

Cap. III. Ad Ciliciam et Pamphyliam missus est P. Servilius ex consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciae urbes clarissimas oppugnavit et cepit, in his Phaselidem, Olympum, Corycum Ciliciae. Isauros quoque aggressus ad deditionem redegit, atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Revertens triumphum accepit et nomen Isaurici meruit. A.U. 674.

Cap. IV. Ad Illyricum missus est C. Cosconius pro consule. Multam partem Dalmatiae subegit, Salonas cepit et composito bello Romam post biennium rediit.

Cap. V. (IV.) Iisdem temporibus consul M. Aemilius Lepidus, Catuli collega, bellum civile voluit commovere, intra tamen unam aestatem motus eius oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt, Metelli ex Hispania, Pompeii secundus ex Hispania, Curionis ex Macedonia, Servilii ex Isauria. A.U. 674.

A.U. CAP. VI. (V.) Anno urbis conditae DCLXXVI. L. Lici-
678. nio Lucullo et M. Aurelio Cotta coss. mortuus est Nico-
medes, rex Bithyniae, et per testamentum populum Ro-
manum fecit heredem. Mithridates pace rupta Bithyniam
et Asiam rursus voluit invadere. Adversus eum ambo con-
sules missi variam habuere fortunam. Cotta apud Chalce-
donem victus ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est
et obsessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum trans-
tulisset, ut Cyzico capta totam Asiam invaderet, Lucullus
ei alter consul occurrit. Ac dum Mithridates in obsidione
Cyzici commoratur, ipse eum a tergo obsedit, fameque
consumpsit, et multis proeliis vicit, postremo Byzantium,
quae nunc Constantinopolis est, fugavit. Navali quoque
proelio duces eius Lucullus oppressit. Ita una hieme et
aestate a Lucullo centum fere milia regis exstincta sunt.

A.U. CAP. VII. (VI.) Anno urbis Romae DCLXXVIII. Mace-
680. doniam provinciam M. Licinius Lucullus accepit, conso-
brinus Luculli, qui contra Mithridaten bellum gerebat.
A.U. Et in Italia novum bellum subito commotum est. Septua-
679. ginta enim quatuor gladiatores ducibus Spartaco, Crixo
et Oenomao, effracto Capuae ludo, effugerunt, et per Ita
liam vagantes paene non levius bellum in ea, quam Hanni-
A.U. bal moverat, paraverunt. Nam multis ducibus et duobus
680. simul Romanorum consulibus victis sexaginta fere milium
armatorum exercitum congregaverunt, victique sunt in
A.U. Apulia a M. Licinio Crasso proconsule, et post multas ca-
681. lamitates Italiae tertio anno bello huic finis impositus est.

A.U. CAP. VIII. (VII.) Sexcentesimo octogesimo primo
681. urbis conditae anno, P. Cornelio Lentulo et Cn. Aufidio
Oreste coss. duo tantum gravia bella in imperio Romano
erant, Mithridaticum et Macedonicum. Haec duo Luculli
agebant, L. Lucullus et M. Lucullus. L. ergo Lucullus post
pugnam Cyzicenam, qua vicerat Mithridaten, et navalem,
qua duces eius oppresserat, persecutus est eum, et rece-
pta Paphlagonia atque Bithynia etiam regnum eius invasit,
Sinopen et Amison, civitates Ponti nobilissimas, cepit.
Secundo proelio apud Cabira civitatem, quo ingentes co-

pias ex omni regno adduxerat Mithridates, cum xxx milia lectissima regis a quinque milibus Romanorum vastata essent, Mithridates fugatus est et castra eius direpta. Armenia quoque minor, quam tenuerat, eidem sublata est. Susceptus tamen est Mithridates post fugam a Tigrane, Armeniae rege, qui tum ingenti gloria imperabat, Persas saepe vicerat, Mesopotamiam occupaverat et Syriam et Phoenices partem.

Cap. IX. Ergo Lucullus repetens hostem fugatum etiam regnum Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingressus
est. Tigranocerta, civitatem Arzanenae, nobilissimam re- A.U.
gni Armeniaci, cepit, ipsum regem cum sexcentis milibus 683.
clibanariorum et centum milibus sagittariorum et armatorum venientem xviii milia militum habens ita vicit, ut ma-
gnam partem Armeniorum deleverit. Inde Nisibin pro- A.U.
fectus eam quoque civitatem cum regis fratre cepit. Sed 684.
ii, quos in Ponto Lucullus reliquerat cum exercitus parte, ut regiones victas et iam Romanorum tuerentur, negligenter se et avare agentes occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt, atque ita bellum renovatum
est. Lucullo paranti capta Nisibi contra Persas expeditio- A.U.
nem successor est missus. 685.

Cap. X. (VIII.) Alter autem Lucullus, qui Macedo- A.U.
niam administrabat, Bessis primus Romanorum intulit bel- 681
lum atque eos ingenti proelio in Haemo monte superavit. Oppidum Uscudamam, quod Bessi habitabant, eodem die, quo aggressus est, vicit, Cabylen cepit, usque Danubium penetravit. Inde multas supra Pontum positas civitates aggressus est. Illic Apolloniam evertit, Calatin, Parthenopolin, Tomos, Histrum, Burziaonem cepit belloque confecto Romam rediit. Ambo tum triumphaverunt, Lucullus, qui contra Mithridaten pugnaverat, maiori gloria, cum tantorum regnorum victor redisset.

Cap. XI. (IX.) Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod recedente Lucullo rex collectis auxi-
liis reparaverat, bellum Creticum ortum est. Ad id missus A.U.
Q. Caecilius Metellus ingentibus proeliis intra triennium 683.

omnem provinciam cepit, appellatusque est Creticus atque
A.U. ex insula triumphavit. Quo tempore Libya quoque Ro-
656. mano imperio per testamentum Apionis, qui rex eius fuerat, accessit, in qua inclutae civitates erant Berenice, Ptolemais et Cyrene.

Cap. XII. (X.) Dum haec geruntur, piratae omnia maria infestabant ita, ut Romanis, toto orbe victoribus, sola navigatio tuta non esset. Quare id bellum Cn. Pompeio
A.U. decretum est. Quod intra paucos menses ingenti et feli-
685. citate et celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridaten et Tigranen. Quo suscepto Mithridaten in Armenia minore nocturno proelio vicit, castra diripuit, quadraginta milibus eius occisis viginti tantum de exercitu suo perdidit et duos centuriones. Mithridates cum uxore fugit et duobus comitibus. Neque multo post, cum in suos saeviret, Pharnacis, filii sui, apud milites seditione ad mortem coactus venenum hausit. Hunc finem habuit
A.U. Mithridates. Periit autem apud Bosporum, vir ingentis
688. industriae consiliique. Regnavit annis sexaginta, vixit septuaginta duobus, contra Romanos bellum habuit annis quadraginta.

A.U. Cap. XIII. (XI.) Tigrani deinde Pompeius bellum in-
686. tulit. Ille se ei dedit, et in castra Pompeii sexto decimo miliario ab Artaxata venit, ac diadema suum, cum procubuisset ad genua Pompeii, in manibus ipsi collocavit. Quod ei Pompeius reposuit, honorificeque eum habitum regni tamen parte multavit et grandi pecunia. Adempta est ei Syria, Phoenice, Sophene, sex milia praeterea talentorum argenti, quae populo Romano daret, quia bellum sine caussa Romanis commovisset.

Cap. XIV. Pompeius mox etiam Albanis bellum intulit, et eorum regem Oroden ter vicit, postremo per epistolas et munera rogatus veniam ei ac pacem dedit. Iberiae quoque regem Artocen vicit acie et in deditionem accepit. Armeniam minorem Deiotaro, Galatiae regi, donavit, quia socius belli Mithridatici fuerat. Attalo et Pylaemeni Paphlagoniam reddidit. Aristarchum Colchis regem imposuit.

Mox Ituraeos et Arabas vicit. Et cum venisset in Syriam, Seleuciam, vicinam Antiochiae civitatem, libertate donavit, quod regem Tigranen non recepisset. Antiochensibus obsides reddidit. Aliquantum agrorum Daphnensibus dedit, quo lucus ibi spatiosior fieret, delectatus loci amoeni-
tate et aquarum abundantia. Inde ad Iudaeam transgres- A.U.
sus Hierosolyma, caput gentis, tertio mense cepit, duo- 689.
decim milibus Iudaeorum occisis, ceteris in fidem acceptis. His gestis in Asiam se recepit et finem antiquissimo bello dedit.

Cap. XV. (XII.) M. Tullio Cicerone oratore et C.
Antonio coss. anno ab urbe condita DCLXXXIX. L. Sergius A.U.
Catilina, nobilissimi generis vir, sed ingenii pravissimi, 689.
ad delendam patriam coniuravit cum quibusdam, claris quidem, sed audacibus viris. A Cicerone urbe expulsus
est. Socii eius deprehensi in carcere strangulati sunt. Ab A.U.
Antonio, altero consule, Catilina ipse proelio victus est et 690.
interfectus.

Cap. XVI. (XIII.) Sexcentesimo nonagesimo anno A.U.
ab urbe condita D. Iunio Silano et L. Murena coss. Metel- 690.
lus de Creta triumphavit, Pompeius de bello piratico et A.U. 691.
Mithridatico. Nulla unquam pompa triumphi similis fuit. Ducti sunt ante eius currum filii Mithridatis, filius Tigranis et Aristobulus, rex Iudaeorum, praelata est ingens pecunia, auri atque argenti infinitum. Hoc tempore nullum per orbem terrarum grave bellum erat.

Cap. XVII. (XIV.) Anno urbis conditae DCXCIII. C. A.U.
Iulius Caesar, qui postea imperavit, cum L. Bibulo con- 693.
sul est factus. Decreta est ei Gallia et Illyricum cum legionibus decem. Is primo vicit Helvetios, qui nunc Sequani appellantur, deinde vincendo per bella gravissima usque ad Oceanum Britannicum processit. Domuit autem annis novem fere omnem Galliam, quae inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum et Oceanum est et circuitu patet
ad bis et tricies centena milia passuum. Britannis mox A.U.
bellum intulit, quibus ante eum ne nomen quidem Roma- 698.
norum cognitum erat, et eos quoque victos obsidibus ac-

ceptis stipendiarios fecit. Galliae autem tributi nomine annuum imperavit sestertium quadringenties, Germanosque trans Rhenum aggressus immanissimis proeliis vicit. Inter tot successus ter male pugnavit, apud Arvernos semel praesens et absens in Germania bis. Nam legati eius duo, Titurius et Aurunculeius, per insidias caesi sunt.

Cap. XVIII. (XV.) Circa eadem tempora, anno ur-
A.U. bis conditae DCXCVII., M. Licinius Crassus, collega Cn. Pom-
697. peii Magni in consulatu secundo, contra Parthos missus
A.U. est, et cum circa Carras contra omina et auspicia dimicas-
699. set, a Surena, Orodis regis duce, victus ad postremum interfectus est cum filio, clarissimo et praestantissimo iuvene. Reliquiae exercitus per C. Cassium quaestorem servatae sunt, qui singulari animo perditas res tanta virtute restituit, ut Persas rediens trans Euphratem crebris proeliis vinceret.

Cap. XIX. (XVI.) Hinc iam bellum civile successit exsecrandum et lacrimabile, quo praeter calamitates, quae in proeliis acciderunt, etiam populi Romani fortuna mutata est. Caesar enim rediens ex Gallia victor coepit poscere alterum consulatum atque ita, ut sine dubietate ei aliqua deferretur. Contradictum est a Marcello consule,
A.U. a Bibulo, a Pompeio, a Catone, iussusque dimissis exer-
703. citibus ad urbem redire. Propter quam iniuriam ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, adversum patriam cum exercitu venit. Consules cum Pompeio senatusque omnis atque universa nobilitas ex urbe fugit et in Graeciam transiit. Apud Epirum, Macedoniam, Achaiam Pompeio duce senatus contra Caesarem bellum paravit.

Cap. XX. Caesar vacuam urbem ingressus dictatorem se fecit. Inde Hispanias petiit. Ibi Pompeii exercitus validissimos et fortissimos cum tribus ducibus, L. Afranio, M. Petreio, M. Varrone, superavit. Inde regressus in Graeciam transiit, adversum Pompeium dimicavit. Primo proelio victus est et fugatus, evasit tamen, quia nocte interveniente Pompeius sequi noluit, dixitque Caesar, *nec Pompeium scire vincere, et illo tantum die se po-*

uisse superari. Deinde in Thessalia apud Palaeopharsalum productis utrimque ingentibus copiis dimicaverunt. Pompeii acies habuit XL milia peditum, equites in sinistro cornu sexcentos, in dextro quingentos, praeterea totius Orientis auxilia, totam nobilitatem, innumeros senatores, praetorios, consulares et qui magnorum iam bellorum victores fuissent. Caesar in acie sua habuit peditum non integra XXX milia, equites mile.

Cap. XXI. Nunquam adhuc Romanae copiae in unum neque maiores, neque melioribus ducibus convenerant, totum terrarum orbem facile subacturae, si contra barbaros ducerentur. Pugnatum tamen est ingenti contentione, victusque ad postremum Pompeius et castra eius direpta sunt. Ipse fugatus Alexandriam petiit, ut a rege Aegypti, cui tutor a senatu datus fuerat propter iuvenilem eius aetatem, acciperet auxilia. Qui fortunam magis quam amici- A.U.
tiam secutus occidit Pompeium, caput eius et anulum Cae- 704.
sari misit. Quo conspecto Caesar etiam lacrimas fudisse dicitur, tanti viri intuens caput et generi quondam sui.

Cap. XXII. (XVII.) Mox Caesar Alexandriam venit. Ipsi quoque Ptolemaeus parare voluit insidias, qua caussa regi bellum illatum est. Victus in Nilo periit inventumque est corpus eius cum lorica aurea. Caesar Alexandria potitus regnum Cleopatrae dedit, Ptolemaei sorori, cum qua consuetudinem stupri habuerat. Rediens inde Caesar Pharnacem, Mithridatis Magni filium, qui Pompeio in auxilium apud Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto
atque multas populi Romani provincias occupantem, vicit A.U.
acie, postea ad mortem coëgit. 705.

Cap. XXIII. (XVIII.) Inde Romam regressus tertio A.U.
se consulem fecit cum M. Aemilio Lepido, qui ei magister 706.
equitum dictatori ante annum fuerat. Inde in Africam profectus est, ubi infinita nobilitas cum Iuba, Mauretaniae rege, bellum reparaverat. Duces autem Romani erant P. Cornelius Scipio, ex genere antiquissimo Scipionis Africani (hic etiam socer Pompeii Magni fuerat), M. Petreius, Q. Varus, M. Porcius Cato, L. Cornelius Faustus, Sullae

dictatoris filius. Contra hos commisso proelio post r tas dimicationes victor fuit Caesar. Cato, Scipio, Petre Iuba, ipsi se occiderunt. Faustus, Pompeii gener, a C sare interfectus est.

A.U. 707. Cap. XXIV. (XIX.) Post annum Caesar Romam gressus quarto se consulem fecit et statim ad Hispanias profectus, ubi Pompeii filii, Cnaeus et Sextus, ingens l lum reparaverant. Multa proelia fuerunt, ultimum a Mundam civitatem, in quo adeo Caesar paene victus ut fugientibus suis se voluerit occidere, ne post tantam militaris gloriam in potestatem adolescentium natus an sex et quinquaginta veniret. Denique reparatis suis cit. Ex Pompeii filiis maior occisus est, minor fugit.

Cap. XXV. (XX.) Inde Caesar bellis civilibus t orbe compositis Romam rediit. Agere insolentius coe et contra consuetudinem Romanae libertatis. Cum e et honores ex sua voluntate praestaret, qui a populo tea deferebantur, nec senatui ad se venienti assurge aliaque regia ac paene tyrannica faceret, coniuratum in eum a LX vel amplius senatoribus equitibusque Roma Praecipui fuerunt inter coniuratos duo Bruti, ex eo gen Bruti, qui primus Romae consul fuerat et reges expule C. Cassius et Servilius Casca. Ergo Caesar, cum sena
A.U. 708. die inter ceteros venisset ad curiam, XXIII vulneribus c fossus est.

LIBER SEPTIMUS.

ARGUMENTUM.

1. Interfecto Iulio Caesare bella civilia reparantur rem blicam turbante Antonio. 2. Antonius fugatus confugit ad pidum, quo operam dante Octaviano, alterius partis duci, conciliatur. Illorum triumviratus. Cicero occiditur. 3. Bel a Bruto et Cassio, Caesaris percussoribus, motum illorum

des. Divisio rei publicae inter Antonium et Octavianum. tonii frater, Lucius, novus belli civilis auctor, opprimitur. Bellum cum Sexto Pompeio pace componitur. 5. Agripin Aquitania res prospere gerit. Ventidius Bassus de Par-s, qui in Syriam irruperant, victis triumphum agit. 6. Sext. npeius rupta pace bellum instaurat et victus interficitur. tonius Cleopatram, Aegypti reginam, in matrimonium du-et vanam in Parthos expeditionem suscipit. 7. Bellum er Octavianum et Antonium et huius post pugnam infe-m apud Actium cum Cleopatra interitus. Aegyptus Ro-no imperio adiicitur. 8. Octavianus Augusti nomine ac-to inde solus rem publicam obtinet et egregie modera-. 9. 10. Augusti bella, victoriae, vita, mores, eiusque au-Romano imperio obitus. 11. Tiberius, Augusti successor, t vitam pessime actam cum summo omnium gaudio mori-. 12. Caligula, sceleratus princeps, bello contra Germanos ave gesto occiditur. 13. Claudius parum sibi in vitae mo-atione constans Britanniam devincit. 14. Neronis luxuria, do et crudelitas praeter alia crimina memorantur. Britan-paene amittitur, Armenia a Parthis eripitur, Pontus tamen emoniacus et Alpes Cottiae Romano imperio accedunt. 15. o omnibus exsecrabilis hostisque a senatu iudicatus ipse interficit. 16. Galba senex post breve imperium occiditur. Otho cum a Vitellio, imperii aemulo, urgeretur, ad evitan-i belli civilis calamitatem voluntaria morte obit. 18. Vitel-, Neronis imitator, ingluvie maxime notabilis, ignominiose t. 19. 20. Vespasiani virtutes et res in bellis gestae, qui-Romano imperio accesserunt Vecta insula factaeque pro-iae Achaia, Lycia, Rhodus, Samus, Thracia, Cilicia, Com-gene. 21. 22. Titi, principis optimi, laetissimum imperium. Domitianus, diversis moribus foedus, contra Sarmatas, Cat-et Dacos bella gerit et triumphos multis calamitatibus re-ptos agit. Cum Romae multa opera fecisset, ob scelera rficitur.

Cap. I. Anno Urbis septingentesimo fere ac nono in-fecto Caesare bella civilia reparata sunt. Percussoribus A.U. m Caesaris senatus favebat. Antonius consul partium 708. esaris civilibus bellis opprimere eos conabatur. Ergo bata re publica multa Antonius scelera committens a A.U. atu hostis iudicatus est. Missi ad eum persequendum 709. consules, Pansa et Hirtius, et Octavianus adolescens, os x et viii natus, Caesaris nepos, quem ille testamento edem reliquerat et nomen suum ferre iusserat. Hic

est, qui postea Augustus est dictus et rerum potitus. Quam profecti contra Antonium tres duces vicerunt eum. Evenit tamen, ut victores consules ambo morerentur. Quare tres exercitus uni Caesari Augusto paruerunt.

Cap. II. Fugatus Antonius amisso exercitu confugit ad Lepidum, qui Caesari magister equitum fuerat et tum copias militum grandes habebat. A quo susceptus est. Mox Lepido operam dante Caesar cum Antonio pacem fecit et quasi vindicaturus patris sui mortem, a quo per testamentum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus extorsit, ut sibi xx. anno consulatus daretur. Senatum proscripsit cum Antonio et Lepido et rem publicam armis tenere coepit. Per hos etiam Cicero orator occisus est multique alii nobiles.

Cap. III. (II.) Interea Brutus et Cassius, interfectores
A.U. res Caesaris, ingens bellum moverunt. Erant enim per
710. Macedoniam et Orientem multi exercitus, quos occupaverant. Profecti sunt igitur contra eos Caesar Octavianus Augustus et M. Antonius (remanserat enim ad defendendam Italiam Lepidus). Apud Philippos, Macedoniae urbem, contra eos pugnaverunt. Primo proelio victi sunt Antonius et Caesar, periit tamen dux nobilitatis Cassius, secundo Brutum et infinitam nobilitatem, quae cum illis bellum gesserat, victam interfecerunt. Ac sic inter eos divisa est res publica, ut Augustus Hispanias, Gallias et Italiam teneret, Antonius Asiam, Pontum, Orientem. Sed in Ita-
A.U. lia L. Antonius consul bellum civile commovit, frater eius,
711. qui cum Caesare contra Brutum Cassiumque dimicaverat.
A.U. Is apud Perusiam, Tusciae civitatem, victus et captus est,
712. neque occisus.

A.U. Cap. IV. (III.) Interim a Sexto Pompeio, Cn. Pom-
712. peii Magni filio, ingens bellum in Sicilia commotum est, iis, qui superfuerant ex partibus Bruti Cassiique, ad eum confluentibus. Bellatum per Caesarem Augustum Octavia-
A.U. num et M. Antonium adversus Sextum Pompeium. Pax
713. postremo convenit.

Cap. V. Eo tempore M. Agrippa in Aquitania rem A.U.
prospere gessit. Et L. Ventidius Bassus irrumpentes in 715.
Syriam Persas tribus proeliis vicit. Pacorum, regis Oro- A.U.
dis filium, interfecit eo ipso die, quo olim Orodes, Persa- 713.
rum rex, per ducem Surenam Crassum occiderat. Hic
primus de Parthis iustissimum triumphum Romae egit.

Cap. VI. Interim Pompeius pacem rupit et navali A.U.
proelio victus fugiens ad Asiam interfectus est. (IV.) An- 714.
tonius, qui Asiam Orientemque tenebat, repudiata sorore A.U.
Caesaris Augusti Octaviani, Cleopatram, reginam Aegypti, 716.
duxit uxorem. Contra Persas ipse etiam pugnavit. Pri- A.U.
mis eos proeliis vicit, regrediens tamen fame et pestilen- 716.
tia laboravit et, cum instarent Parthi fugienti, ipse pro
victo recessit.

Cap. VII. Hic quoque ingens bellum civile commo- A.U.
vit cogente uxore Cleopatra, regina Aegypti, dum cupi- 720.
ditate muliebri optat etiam in urbe regnare. Victus est ab A.U.
Augusto navali pugna clara et illustri apud Actium, qui lo- 721.
cus in Epiro est, ex qua fugit in Aegyptum et desperatis
rebus, cum omnes ad Augustum transirent, ipse se inter-
emit. Cleopatra sibi aspidem admisit et veneno eius ex-
stincta est. Aegyptus per Octavianum Augustum imperio
Romano adiecta est praepositusque ei Cn. Cornelius Gal-
lus. Hunc primum Aegyptus Romanum iudicem habuit.

Cap. VIII. Ita bellis toto orbe confectis Octavianus A.U.
Augustus Romam rediit, XII. anno, quam consul fuerat. Ex 723.
eo rem publicam per quadraginta et quatuor annos solus
obtinuit. Ante enim XII annis cum Antonio et Lepido tenu-
erat. Ita ab initio principatus eius usque ad finem LVI anni
fuere. (V.) Obiit autem LXXVI. anno morte communi in A.U.
oppido Campaniae Atella. Romae in campo Martio sepul- 765.
tus est, vir, qui non immerito ex maxima parte Deo simi-
lis est putatus. Neque enim facile ullus eo aut in bellis
felicior fuit aut in pace moderatior. XLIV annis, quibus so-
lus gessit imperium, civilissime vixit, in cunctos liberalis-
simus, in amicos fidissimus, quos tantis evexit honoribus,
ut paene aequaret fastigio suo.

Cap. IX. Nullo tempore res Romana magis floruit. Nam exceptis civilibus bellis, in quibus invictus fuit, Romano adiecit imperio Aegyptum, Cantabriam, Dalmatiam, saepe ante victam, sed penitus tunc subactam, Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Raetiam, Vindelicos et Salassos in Alpibus, omnes Ponti maritimas civitates, in his nobilissimas Bosporum et Panticapaeon. Vicit autem proeliis Dacos. Germanorum ingentes copias cecidit, ipsos quoque trans Albim fluvium submovit, qui in barbarico longe ultra Rhenum est. Hoc tamen bellum per Drusum privignum suum administravit, sicut per Tiberium, privignum alterum, Pannonicum, quo bello XL *milia* captivorum ex Germania transtulit et supra ripam Rheni in Gallia collocavit. Armeniam a Parthis recepit. Obsides, quod nulli antea, Persae ei dederunt. Reddiderunt etiam signa Romana, quae Crasso victo ademerant.

Cap. X. Scythae et Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera et legatos ad eum miserunt. Galatia quoque sub hoc provincia facta est, cum antea regnum fuisset, primusque eam M. Lollius pro praetore administravit. Tanto autem amore etiam apud barbaros fuit, ut reges, populi Romani amici, in honorem eius conderent civitates, quas Caesareas nominarent, sicut in Mauretania a rege Iuba, et in Palaestina, quae nunc urbs est clarissima. Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur, et habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt. Moriens Divus appellatus est. Rem publicam beatissimam Tiberio successori reliquit, qui privignus ei, mox gener, postremo adoptione filius fuerat.

A.U. 755.

Cap. XI. (VI.) Tiberius ingenti socordia imperium gessit, gravi crudelitate, scelesta avaritia, turpi libidine. Nam nusquam ipse pugnavit. Bella per legatos suos gessit. Quosdam reges per blanditias ad se evocatos nunquam remisit, in quibus Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in provinciae formam redegit et maximam civitatem appellari nomine suo iussit, quae nunc Caesa-

P. C.N. 14.

ea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. Hic tertio et vicesimo imperii anno, aetatis septuagesimo octavo, ingenti omnium gaudio mortuus est in Campania. P. C. N. 37.

Cap. XII. (VII.) Successit ei Caius Caesar, cognomento Caligula, Drusi, privigni Augusti, et ipsius Tiberii nepos, sceleratissimus ac funestissimus, et qui etiam Tiberii dedecora purgaverit. Bellum contra Germanos suscepit, et ingressus Sueviam nihil strenue fecit. Stupra sororibus intulit, ex una etiam filiam agnovit. Cum adversum cunctos ingenti avaritia, libidine, crudelitate saeviret, interfectus in palatio est anno aetatis XXIX., imperii III., mense X. dieque VIII.

Cap. XIII. (VIII.) Post hunc Claudius fuit, patruus Caligulae, Drusi, qui apud Mogontiacum monumentum habet, filius, cuius et Caligula nepos erat. Hic medie imperavit, multa gerens tranquille atque moderate, quaedam crudeliter et insulse. Britanniae bellum intulit, quam nullus Romanorum post Iulium Caesarem attigerat, eaque devicta per Cn. Sentium et A. Plautium, illustres et nobiles viros, triumphum celebrem egit. Quasdam insulas etiam ultra Britanniam in Oceano positas Romano imperio addidit, quae appellantur Orcades, filioque suo Britannici nomen imposuit. Tam civilis autem circa quosdam amicos exstitit, ut etiam Plautium, nobilem virum, qui in expeditione Britannica multa egregie fecerat, triumphantem ipse prosequeretur et conscendenti Capitolium laevus incederet. Is vixit annos IV et LX, imperavit XIV. Post mortem consecratus est Divusque appellatus. P. C. N. 43. P. C. N. 54

Cap. XIV. (IX.) Successit huic Nero, Caligulae, avunculo suo, simillimus, qui imperium Romanum et deformavit et diminuit, inusitatae luxuriae sumptuumque, ut qui exemplo Caii Caligulae calidis et frigidis lavaret unguentis, retibus aureis piscaretur, quae blattinis funibus extrahebat. Infinitam partem senatus interfecit, bonis omnibus hostis fuit. Ad postremum se tanto dedecore prostituit, ut et saltaret et cantaret in scena citharoedico habitu vel tragico. Parricidia multa commisit fratre, uxore,

P. matre interfectis. Urbem Romam incendit, ut spectaculi
C.N. eius imaginem cerneret, quali olim Troia capta arserat.
64. In re militari nihil omnino ausus Britanniam paene amisit. Nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic atque eversa sunt. Armeniam Parthi sustulerunt legionesque Romanas sub iugum miserunt. Duae tamen provinciae sub eo factae sunt, Pontus Polemoniacus concedente rege Polemone, et Alpes Cottiae Cottio rege defuncto.

Cap. XV. Per haec Romano orbi exsecrabilis, ab omnibus simul destitutus et a senatu hostis iudicatus, cum quaereretur ad poenam, quae poena erat talis, ut nudus per publicum ductus furca capiti eius inserta virgis usque ad mortem caederetur atque ita praecipitaretur de saxo, e palatio fugit et in suburbano se liberti sui, quod est inter Salariam et Nomentanam viam ad quartum urbis miliarium, interfecit. Aedificavit Romae thermas, quae ante Neronia-
P. nae dictae nunc Alexandrinae appellantur. Obiit trigesimo
C.N. et altero aetatis anno, imperii quarto decimo, atque in eo
68. omnis familia Augusti consumpta est.

Cap. XVI. (X.) Huic Servius Galba successit, antiquissimae nobilitatis senator, cum septuagesimum et tertium annum ageret aetatis, ab Hispanis et Gallis imperator electus, mox ab universo exercitu libenter acceptus. Nam privata eius vita insignis fuerat militaribus et civilibus rebus. Saepe consul, saepe pro consule, frequenter dux in gravissimis bellis. Huius breve imperium fuit, et quod bona haberet exordia, nisi ad severitatem propensior vi-
P. deretur. Insidiis tamen Othonis occisus est imperii mense
C.N. septimo. Iugulatus in foro Romae sepultusque in hortis
69. suis, qui sunt Aurelia via non longe ab urbe Roma.

Cap. XVII. (XI.) Otho occiso Galba invasit imperium, materno genere nobilior, quam paterno, neutro tamen obscuro. In privata vita mollis et Neronis familiaris, in imperio documentum sui non potuit ostendere. Nam cum iisdem temporibus, quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus esset a Germanicianis exercitibus imperator, bello contra eum suscepto, cum apud Betria-

cum in Italia levi proelio victus esset, ingentes tamen copias ad bellum haberet, sponte semet occidit petentibus militibus, ne tam cito de belli desperaret eventu, cum tanti se non esse dixisset, ut propter eum civile bellum com- P.
moveretur. Voluntaria morte obiit trigesimo et octavo ae- C.N.
tatis anno, nonagesimo et quinto imperii die. 69.

Cap. XVIII. (XII.) Dein Vitellius imperio potitus est, familia honorata magis quam nobili. Nam pater eius non admodum clare natus, tres tamen ordinarios gesserat consulatus. Hic cum multo dedecore imperavit et gravi saevitia notabilis, praecipue ingluvie et voracitate, quippe cum de die saepe quarto vel quinto feratur epulatus. Notissima certe coena memoriae mandata est, quam ei Vitellius frater exhibuit, in qua, super ceteros sumptus, duo milia piscium, septem avium milia apposita traduntur. Hic cum Neroni similis esse vellet atque id adeo prae se ferret, ut etiam exsequias Neronis, quae humiliter sepultae fuerant, honoraret, a Vespasiani ducibus occisus est interfecto prius Sabino, Vespasiani imperatoris fratre, quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem est et cum magno dedecore tractus per urbem Romam publice, nudus, erecta coma et capite, subiecto ad mentum gladio, stercore in vultum et pectus ab omnibus obviis appetitus. Postremo iugulatus et in Tiberim deiectus etiam communi P.
caruit sepultura. Periit autem aetatis anno septimo et C.N.
quinquagesimo, imperii mense VIII. et die uno. 69.

Cap. XIX. (XIII.) Vespasianus huic successit, factus apud Palaestinam imperator, princeps obscure quidem natus, sed optimis comparandus, privata vita illustris, ut P.
qui a Claudio in Germaniam, deinde in Britanniam missus, C.N.
tricies et bis cum hoste conflixerit, duas validissimas gen- 43.
tes, xx oppida, insulam Vectam, Britanniae proximam, imperio Romano adiecerit. Romae se in imperio moderatissime gessit. Pecuniae tantum avidior fuit, ita ut eam nulli iniuste auferret. Quam cum omni diligentiae provisione colligeret, tamen studiosissime largiebatur, praecipue indigentibus. Nec facile ante eum cuiusquam principis vel

maior est liberalitas comperta, vel iustior. Placidissimae lenitatis, ut qui maiestatis quoque contra se reos non facile puniret ultra exsilii poenam. Sub hoc Iudaea Romano accessit imperio, et Hierosolyma, quae fuit urbs nobilissima Palaestinae. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quae liberae ante hoc tempus fuerant, item Thraciam, Ciliciam, Commagenen, quae sub regibus amicis egerant, in provinciarum formam redegit.

P. C.N. 70.

Cap. XX. Offensarum et inimicitiarum immemor fuit, convicia a caussidicis et philosophis in se dicta leniter tulit, diligens tamen coercitor disciplinae militaris. Hic cum Tito filio de Hierosolymis triumphavit. Per haec cum senatui et populo, postremo cunctis amabilis ac iucundus esset, profluvio ventris exstinctus est in villa propria circa Sabinos, annum aetatis agens sexagesimum nonum, imperii nonum et diem septimum, atque inter Divos relatus est. Genituram filiorum ita cognitam habuit, ut, cum multae contra eum coniurationes fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit, in senatu dixerit, *aut filios sibi successuros, aut neminem.*

Cap. XXI. (XIV.) Huic Titus filius successit, qui et ipse Vespasianus est dictus, vir omnium virtutum genere mirabilis adeo, ut *amor et deliciae humani generis* diceretur, facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus. Caussas latine egit, poemata et tragoedias graece composuit. In oppugnatione Hierosolymorum sub patre militans XII propugnatores XII sagittarum ictibus confixit. Romae tantae civilitatis in imperio fuit, ut nullum omnino puniret, convictos adversum sese coniurationis ita dimiserit, ut in eadem familiaritate, qua antea, habuerit. Facilitatis et liberalitatis tantae fuit, ut, cum nulli quidquam negaret et ab amicis reprehenderetur, responderit *nullum tristem debere ab imperatore discedere*, praeterea cum quodam die in coena recordatus fuisset, nihil se illo die cuiquam praestitisse, dixerit: *amici, hodie diem perdidi.* Hic Romae amphitheatrum aedificavit et quinque milia ferarum in dedicatione eius occidit.

Cap. XXII. Per haec inusitato favore dilectus morbo periit in ea, qua pater, villa post biennium, menses octo, dies xx, quam imperator erat factus, aetatis anno altero et quadragesimo. Tantus luctus eo mortuo publicus fuit, ut omnes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus obitu ipsius circa vesperam nuntiato nocte irrupit in curiam et tantas ei mortuo laudes gratiasque congessit, quantas nec vivo unquam egerat nec praesenti. Inter Divos relatus est.

Cap. XXIII. (XV.) Domitianus mox accepit imperium, frater ipsius iunior, Neroni aut Caligulae aut Tiberio similior, quam patri vel fratri suo. Primis tamen annis moderatus in imperio fuit, mox ad ingentia vitia progressus, libidinis, iracundiae, crudelitatis, avaritiae, tantum in se odii concitavit, ut merita et patris et fratris aboleret. Interfecit nobilissimos ex senatu. Dominum se et deum primus appellari iussit. Nullam sibi nisi auream et argenteam statuam in Capitolio poni passus est. Consobrinos suos interfecit. Superbia quoque in eo exsecrabilis fuit. Expeditiones quatuor habuit, unam adversum Sarmatas, alteram adversum Cattos, duas adversum Dacos. De Dacis Cattisque duplicem triumphum egit, de Sarmatis solam lauream usurpavit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est. Nam in Sarmatia legio eius cum duce interfecta et a Dacis Oppius Sabinus consularis et Cornelius Fuscus, praefectus praetorio, cum magnis exercitibus occisi sunt. Romae quoque multa opera fecit, in his Capitolium et Forum transitorium, Odeum, Divorum Porticus, Iseum, Serapeum ac Stadium. Verum cum ob scelera
universis exosus esse coepisset, interfectus est suorum P.
coniuratione in palatio anno aetatis XLV., imperii quinto C.N.
decimo. Funus eius cum ingenti dedecore per vespillones 96.
exportatum et ignobiliter est sepultum.

LIBER OCTAVUS

ARGUMENTUM.

1. Nervae, Domitiani successoris, aequitas et civilitas. 2-5. Traianus praeclaris virtutibus ornatus fines Romani imperii subactis regionibus populisque pluribus longe lateque profert. 6. 7. Hadrianus, Traiani gloriae invidens, imperii limites contrahit et paci, literis et aedificationibus studet. 8. Antonini Pii virtutes civiles et apud exteros gloria. 9. Hinc duos imperatores habuit res publica Marco et Lucio Antoninis Veris aequo iure regnantibus. 10. Lucii, ingenio parum civili, expeditio contra Parthos et triumphus inde revectus. 11. Marci doctrina, mores aequi, bella contra Germanos et Marcomannos, quorum hoc longe gravissimum triumpho celebrat. 15. Antoninus Commodus a patre heres regni addito solemni hinc Caesaris nomine antea constitutus, moribus dissimilis, contra Germanos feliciter pugnat. 16. Helvius Pertinax grandaevus iam ad imperium evectus post LXXX dies militum seditione perit. 17. Salvius Iulianus, iure peritissimus, a Severo victus post VII mensium imperium interficitur. 18. 19. Septimius Severus, Afer, moribus saevis, ceterum doctus, Pescennium Nigrum et Clodium Albinum, imperii aemulos, opprimit Parthosque, Arabas et Adiabenos vincit, Britanniam etiam invadit. 20. Antonini Caracallae, a quo Antoninianae thermae factae sunt, asperitas et libido. 21. Opilii Macrini et Diadumeni filii breve imperium et nulla re memorabile. 22. Aurelii Antonini Heliogabali vita impura. 23. Aurelius Alexander reportata de Persis victoria et disciplinae militaris severitate notus. Sub eo floruit Ulpianus iuris conditor.

P. C.N. 96. CAP. I. Anno octingentesimo et quinquagesimo ab urbe condita, Vetere et Valente consulibus, res publica ad prosperrimum statum rediit bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim, exitiabili tyranno, Nerva successit, vir in privata vita moderatus et strenuus, nobilitatis mediae. Qui senex admodum operam dante Petronio Secundo, praefecto praetorio, item Parthenio, interfectore Domitiani, imperator factus aequissimum se et civilissimum praebuit. Rei publicae divina provisione consuluit Traianum adoptando. Mortuus est Romae post an-
P. C.N. 98. num et quatuor menses imperii sui ac dies octo, aeta-

tis septuagesimo et altero anno, atque inter Divos relatus est.

Cap. II. Successit ei Ulpius Crinitus Traianus, natus Italicae in Hispania, familia antiqua magis quam clara. Nam pater eius primus consul fuit. Imperator autem apud Agrippinam in Gallis factus est. Rem publicam ita administravit, ut omnibus principibus merito praeferatur. Inusitatae civilitatis et fortitudinis fuit. Romani imperii, quod post Augustum defensum magis fuerat quam nobiliter ampliatum, fines longe lateque diffudit. Urbes trans Rhenum in P.
Germania reparavit. Daciam Decebalo victo subegit, pro- C.N.
vincia trans Danubium facta in iis agris, quos nunc Tai- 106.
phali habent, Victoali et Thervingi. Ea provincia decies centena milia passuum in circuitu tenuit.

Cap. III. Armeniam, quam occupaverant Parthi, re- P.
cepit Parthamasire occiso, qui eam tenebat. Albanis re- C.N.
gem dedit. Iberorum regem et Sauromatarum et Bospora- 114.
norum et Arabum et Osdroenorum et Colchorum in fidem accepit. Corduenos, Mardos, Medos occupavit et Anthemusiam, magnam Persidis regionem, Seleuciam et Ctesiphontem, Babylonem et Messenios vicit ac tenuit. Usque ad Indiae fines et mare rubrum accessit atque ibi tres provincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, cum iis gentibus, quae Madenam attingunt. Arabiam postea in provinciae formam redegit. In mari rubro classem instituit, ut per eam Indiae fines vastaret.

Cap. IV. Gloriam tamen militarem civilitate et moderatione superavit, Romae et per provincias aequalem se omnibus exhibens, amicos salutandi caussa frequentans vel aegrotantes vel cum festos dies habuissent, convivia cum iisdem indiscreta vicissim habens, saepe in vehiculis eorum sedens, nullum senatorum laedens, nihil iniustum ad augendum fiscum agens, liberalis in cunctos, publice privatimque ditans omnes et honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognovisset, orbem terrarum aedificans, multas immunitates civitatibus tribuens, nihil non tranquillum et placidum agens, adeo ut omni eius aetate

unus senator damnatus sit, atque is tamen per senatum ignorante Traiano. Ob haec per orbem terrarum Deo proximus nihil non venerationis meruit et vivus et mortuus.

CAP. V. Inter alia dicta hoc ipsius fertur egregium. Amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes communis esset, respondit *talem se imperatorem esse privatis, quales esse sibi imperatores privatus optasset.* Post ingentem igitur gloriam belli domique quaesitam e Perside rediens apud Seleuciam Isauriae profluvio ventris exstinctus est. Obiit autem aetatis anno LXIII. mense nono et die quarto, imperii XIX. mense VI. die XV. Inter Divos relatus est solusque omnium intra urbem sepultus. Ossa eius collocata in urna aurea in foro, quod aedificavit, sub columna sita sunt, cuius altitudo CXLIV pedes habet. Huius tantum memoriae delatum est, ut usque ad nostram aetatem non aliter in senatu principibus acclametur, nisi *Felicior Augusto, Melior Traiano.* Adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, ut vel assentantibus vel vere laudantibus occasionem magnificentissimi praestet exempli.

CAP. VI. (III.) Defuncto Traiano Aelius Hadrianus creatus est princeps, sine aliqua quidem voluntate Traiani, sed operam dante Plotina, Traiani uxore. Nam eum Traianus, quanquam consobrinae suae filium, vivus noluerat adoptare. Natus et ipse Italicae in Hispania. Qui Traiani gloriae invidens statim provincias tres reliquit, quas Traianus addiderat, et de Assyria, Mesopotamia et Armenia revocavit exercitus ac finem imperii esse voluit Euphratem. Idem de Dacia facere conatum amici deterruerunt, ne multi cives Romani barbaris traderentur, propterea quod Traianus victa Dacia ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat ad agros et urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decebali viris fuerat exhausta.

CAP. VII. Pacem tamen omni tempore imperii sui habuit, semel tantum per praesidem dimicavit. Orbem Romanum circumiit. Multa aedificavit. Facundissimus Latino sermone, Graeco eruditissimus fuit. Non magnam

lementiae gloriam habuit, diligentissimus tamen circa ierarium et militum disciplinam. Obiit in Campania maior P. iexagenario imperii anno XXI. mense X. die XXIX. Senatus C.N. i tribuere noluit divinos honores, tamen cum successor 138. psius Titus Aurelius Fulvius Antoninus hoc vehementer xigeret et universi senatores palam resisterent, tandem btinuit.

Cap. VIII. (IV.) Ergo Hadriano successit T. Antoniius Fulvius Boionius, idem etiam Pius nominatus, genere claro, sed non admodum vetere, vir insignis et qui merito Nuae Pompilio conferatur, ita ut Romulo Traianus aequetur. ixit ingenti honestate privatus, maiori in imperio, nulli cerbus, cunctis benignus, in re militari moderata gloria lefendere magis provincias quam amplificare studens, vios aequissimos ad administrandam rem publicam quaeens, bonis honorem habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans, regibus amicis venerabilis non minus quam terribilis, adeo ut barbarorum plurimae nationes lepositis armis ad eum controversias suas litesque deferrent sententiaeque eius parerent. Hic ante imperium ditissimus opes quidem omnes suas stipendiis militum et circa imicos liberalitatibus minuit, verum aerarium opulentum eliquit. Pius propter clementiam dictus est. Obiit apud P. Lorium, villam suam, miliario ab urbe XII., vitae anno C.N. XXIII., imperii XXXIII., atque inter Divos relatus est et 161. nerito consecratus.

Cap. IX. (V.) Post hunc imperavit Marcus Antoninus Verus, haud dubie nobilissimus, quippe cum eius origo paterna a Numa Pompilio, materna a Sallentino rege penderet, et cum eo L. Antoninus Verus. Tumque primum Romana res publica duobus aequo iure imperium administrantibus paruit, cum usque ad eos singulos semper habuisset Augustos.

Cap. X. Hi et genere inter se coniuncti fuerunt et affinitate. Nam Verus Antoninus M. Antonini filiam in matrimonium habuit, M. autem Antoninus gener Antonini Pii fuit per uxorem Galeriam Faustinam iuniorem, conso-

brinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt, q post victoriam Traiani tum primum rebellaverant. Veri Antoninus ad id profectus est. Qui Antiochiae et circ Armeniam agens multa per duces et ingentia patravit. Se leuciam, Assyriae urbem nobilissimam, cum quadragint milibus hominum cepit. Parthicum triumphum revexi
P. C.N. 169. Cum fratre eodemque socero triumphavit. Obiit tamen i Venetia, cum a Concordia civitate Altinum proficiscere tur et cum fratre in vehiculo sederet, subito sanguine ictus casu morbi, quem Graeci ἀπόπληξιν vocant. Vir inge nii parum civilis, reverentia tamen fratris nihil unquan atrox ausus. Cum obisset undecimo imperii anno, inte deos relatus est.

Cap. XI. (VI.) Post eum Marcus Antoninus solus rem publicam tenuit, vir, quem mirari facilius quis quam laudare possit. A principio vitae tranquillissimus, adeo ut in infantia quoque vultum nec ex gaudio, nec ex moerore mutarit. Philosophiae deditus Stoicae, ipse etiam non solum vitae moribus, sed etiam eruditione philosophus. Tantae admirationis adhuc iuvenis, ut eum successorem paraverit Hadrianus relinquere, adoptato tamen Antonino Pio generum esse ei idcirco voluerit, ut hoc ordine ad imperium perveniret.

Cap. XII. Institutus est ad philosophiam per Apollonium Chalcedonium, ad scientiam literarum Graecarum per Sextum Chaeronensem, Plutarchi nepotem, Latinas autem literas eum Fronto, orator nobilissimus, docuit. Hic cum omnibus Romae aequo iure egit, ad nullam insolentiam elatus imperii fastigio, liberalitatis promptissimae. Provincias ingenti benignitate et moderatione tractavit. Contra Germanos eo principe res feliciter gestae sunt. Bellum ipse unum gessit Marcomannicum, sed quantum nulla memoria fuit, adeo ut Punicis conferatur. Nam eo gravius est factum, quod universi exercitus Romani perierant. Sub hoc enim tantus casus pestilentiae fuit, ut post victoriam Persicam Romae ac per Italiam provincias

e maxima hominum pars, militum omnes fere copiae guore defecerint.

Cap. XIII. Ingenti ergo labore et moderatione, cum ud Carnuntum iugi triennio perseverasset, bellum Marmannicum confecit, quod cum his Quadi, Vandali, Sartae, Suevi atque omnis barbaria commoverat, multa minum milia interfecit, ac Pannoniis servitio liberatis mae rursus cum Commodo Antonino, filio suo, quem iam esarem fecerat, triumphavit. Ad huius belli usum aera- exhausto cum largitiones nullas haberet neque indicere ovincialibus aut senatui aliquid vellet, instrumentum re- cultus facta in foro Divi Traiani sectione distraxit, vasa rea, pocula crystallina et murrhina, uxoriam ac suam ricam et auream vestem, multa ornamenta gemmarum. per duos continuos menses ea venditio habita est mulmque auri redactum. Post victoriam tamen emptoribus ctia restituit, qui reddere comparata voluerunt. Moleus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere.

Cap. XIV. Hic permisit viris clarioribus, ut convivia dem cultu, quo ipse, et ministris similibus exhiberent. editione munerum post victoriam adeo magnificus fuit, centum simul leones exhibuisse tradatur. Cum igitur P. rtunatam rem publicam et virtute et mansuetudine red- C.N. disset, obiit XVIII. imperii anno, vitae LXI., et omnibus 180. rtatim annitentibus inter Divos relatus est.

Cap. XV. (VII.) Huius successor L. Antoninus Comodus nihil paternum habuit, nisi quod contra Germanos liciter et ipse pugnavit. Septembrem mensem ad nomen um transferre conatus est, ut Commodus diceretur. ed luxuria et obscenitate depravatus gladiatoriis armis epissime in ludo, deinceps etiam in amphitheatro cum iusmodi hominibus dimicavit. Obiit morte subita, atque P. leo, ut strangulatus vel veneno interfectus putaretur, C.N. im annis XII post patrem et VIII mensibus imperasset, 192. nta exsecratione omnium, ut hostis humani generis etiam ortuus iudicaretur.

Cap. XVI. (VIII.) Huic successit Pertinax, grandae-

vus iam, ut qui septuagenariam attigisset aetatem, pr
P. cturam urbi tum agens, ex S. C. imperare iussus. (
C.N. gesimo imperii die praetorianorum militum seditioı
193. Iuliani scelere occisus est.

Cap. XVII. (IX.) Post eum Salvius Iulianus ren
blicam invasit, vir nobilis et iure peritissimus, nepos
vii Iuliani, 'qui sub divo Hadriano *perpetuum* comp
edictum. Victus est a Severo apud Mulvium pontem
terfectus in palatio. Vixit mensibus septem, post
coeperat imperare.

Cap. XVIII. (X.) Hinc imperii Romani admini
tionem Septimius Severus accepit, oriundus ex A
provincia Tripolitana, oppido Lepti. Solus omni m
ria et ante et postea ex Africa imperator fuit. Hic pri
fisci advocatus, mox militaris tribunus, per multa de
ac varia officia atque honores usque ad administratic
totius rei publicae venit. Pertinacem se appellari vol
honorem eius Pertinacis, qui a Iuliano fuerat occ
Parcus admodum fuit, natura saevus. Bella multa et
citer gessit. Pescennium Nigrum, qui in Aegypto et
ria rebellaverat, apud Cyzicum interfecit. Parthos
et Arabas interiores et Adiabenos. Arabas eo usque
peravit, ut etiam provinciam ibi faceret. Idcirco Pa
cus, Arabicus, Adiabenicus dictus est. Multa toto Roı
P. orbe reparavit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui ir
C.N. cidendo Pertinace socius fuerat Iuliano, Caesarem
197. Gallia fecit, victusque apud Lugdunum est et interfe

Cap. XIX. Severus autem praeter bellicam glo
etiam civilibus studiis clarus fuit et literis doctus, p
P. sophiae scientiam ad plenum adeptus. Novissimum
C.N. lum in Britannia habuit, utque receptas provincias
208. securitate muniret, vallum per xxxii milia passuum a
P. ad mare deduxit. Decessit Eboraci admodum senex i
C.N. rii anno sexto decimo, mense tertio, et Divus appel
211. est. *** Nam filios duos successores reliquit, Bassi
et Getam, sed Bassiano Antonini nomen a senatu v
imponi. Itaque dictus est M. Aurelius Antoninus Ba

s patrique successit. Nam Geta hostis publicus iudica- i confestim periit.

Cap. XX. (XI.) Marcus igitur Aurelius Antoninus ssianus, idemque Caracalla, morum fere paternorum t, paulo asperior et minax. Opus Romae egregium fe- lavacri, quae Antoninianae appellantur, nihil praeterea morabile. Impatiens libidinis, ut qui novercam suam iam uxorem duxerit. Defunctus est in Osdroene apud essam moliens adversum Parthos expeditionem anno perii vi. mense ii. vix egressus aetatis xliii. annum. nere publico elatus est. P. C.N. 217.

Cap. XXI. (XII.) Opilius deinde Macrinus, qui prae- tus praetorio erat, cum filio Diadumeno facti imperato- i nihil memorabile ex temporis brevitate gesserunt. m imperium eorum duum mensium et unius anni fuit. ditione militari ambo pariter occisi sunt. P. C.N. 218.

Cap. XXII. (XIII.) Creatus est post hos M. Aurelius itoninus. Hic Antonini Caracallae filius putabatur, sacer- s autem Heliogabali templi erat. Is cum Romam ingenti militum et senatus exspectatione venisset, probris se mibus contaminavit. Impudicissime et obscenissime vi- , bienniōque post et viii mensibus tumultu interfectus t militari et cum eo mater Soaemia Syra. P. C.N. 222.

Cap. XXIII. (XIV.) Successit huic Aurelius Alexan- r, ab exercitu Caesar, a senatu Augustus nominatus, venis admodum, susceptoque adversus Persas bello rxen eorum regem gloriosissime vicit. Militarem disci- inam severissime rexit. Quasdam tumultuantes legiones egras exauctoravit. Assessorem habuit vel scrinii ma- strum Ulpianum, iuris conditorem. Romae quoque favo- bilis fuit. Periit in Gallia militari tumultu tertio decimo perii anno et die viii. In matrem suam Mammaeam ice pius. P. C.N. 235.

LIBER NONUS.

ARGUMENTUM.

1. Maximinus bello adversus Germanos feliciter gesto a pieno interficitur. 2. Tres inde simul Augusti, Pupienus, I binus et Gordianus, qui illis interfectis solus imperium o net, Ianique portis apertis Persas vincit. 3. Philippi duo, ter et filius, sub quibus annus Romae conditae milesimus lebratus est. 4. Decius bellum civile in Gallia motum op mit et cum filio, Caesare facto, post biennium interficit 5. Gallus Hostilianus et Galli filius Volusianus nihil omn clarum gesserunt. 6. Aemiliani breve et obscurum imperiu 7—10. Licinii Valeriani et Gallieni imperium vel infelicit vel ignavia propter barbarorum incursiones perniciosum. P res purpuram sumunt, Postumus, Marius, Victorinus, Tetric Odenathus. 11. Claudius caedit Gothos. Eius laudes et p mortem honores. 12. Quintilli, egregii principis, breve im rium. 13—15. Aurelianus vincit Gothos, Romanam dicion ad pristinos fines revocat, superat Tetricum in Gallia, Ze biam in Oriente capit, monetariorum in urbe seditionem primit, cetera crudelis. 16. Taciti, egregie morati, breve i perium nec diuturnius Floriani. 17. Probus, gloria militari morum civilitate insignis, Gallias a barbaris occupatas re tuit et vinearum culturam adiuvat. Post imperium sex an rum tumultu militari interficitur. 18. Carus in bello con Persas prospere gesto fulminis ictu perit. Ex filiis, quos C sares fecerat, Numerianus, patrem ad Persicum bellum se tus, per insidias occiditur. 19. Carinus, ob scelera invis a suis deseritur. Diocletianus ab exercitu imperator creat 20. Is Carino oppresso per Maximianum Herculium, Caesar renuntiatum, Bacaudarum in Gallia tumultum domat. 21— Carausius in Britannia purpuram sumit, Achilleus in Aegy rebellat, Africam Quinquegentiani infestant, Narseus, Per rum rex, Orienti bellum infert, ad quos motus comprimen Diocletianus Maximianum Herculium Augustum facit, Const tium et Maximianum Galerium Caesares. Alamanni a Const tio caeduntur. 24. 25. Galerius Maximianus Narseum pri victus post magna clade afficit. Varia deinceps et simul singulatim bella gerunt, et Carpos, Basternas et Sarmatas s igunt. 26—28. Diocletiani et Maximiani Herculii, qui an deposito imperio in privatam vitam concesserunt, mores et genium.

Cap. I. Post hunc Maximinus ex corpore militari pri-
s ad imperium accessit sola militum voluntate, cum
la senatus intercessisset auctoritas neque ipse senator
et. Is bello adversus Germanos feliciter gesto cum a
itibus imperator esset appellatus, a Pupieno Aquileiae P.
:isus est deserentibus eum militibus suis cum filio ad- C.N.
; puero, cum quo imperaverat triennio et paucis diebus. 238.
Cap. II. Postea tres simul Augusti fuerunt, Pupie-
, Balbinus et Gordianus, duo superiores obscurissimo
iere, Gordianus nobilis, quippe cuius pater, senior
·dianus, consensu militum, cum proconsulatum Africae
eret, Maximino imperante princeps fuisset electus.
jue cum Romam venisset, Balbinus et Pupienus in pala- P.
'interfecti sunt, soli Gordiano imperium reservatum. C.N.
rdianus admodum puer, cum Tranquillinam Romae du- 238.
set uxorem, Ianum geminum aperuit, et ad Orientem P.
ıfectus Parthis bellum intulit, qui iam moliebantur erum- C.N.
·e. Quodquidem mox feliciter gessit proeliisque ingen- 242.
us Persas afflixit. Rediens haud longe a Romanis fini- P.
; interfectus est fraude Philippi, qui post eum impera- C.N.
. Miles ei tumulum vigesimo miliario a Circesso, quod 244.
ıtrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens, aedifi-
rit, exsequias Romam revexit, ipsum Divum appellavit.
Cap. III. Philippi duo, filius ac pater, Gordiano oc-
o imperium invaserunt atque exercitu incolumi reducto
Italiam e Syria profecti sunt. His imperantibus mi-
imus annus Romae urbis ingenti ludorum apparatu
ectaculorumque celebratus est. Ambo deinde ab exer-
u interfecti sunt, senior Philippus Veronae, Romae P.
ior. Annis quinque imperaverunt. Inter Divos tamen C.N.
ati sunt. 248.
Cap. IV. Post hos Decius e Pannonia inferiore, Bu-
iae natus, imperium sumpsit. Bellum civile, quod inGal-
motum fuerat, oppressit. Filium suum Caesarem fecit.
mae lavacrum aedificavit. Cum biennio ipse et filius im- P.
·assent, uterque in barbarico interfecti sunt et inter Di- C.N.
; relati. 251.

Cap. V. Mox imperatores creati sunt Gallus Hosti nus et Galli filius, Volusianus. Sub his Aemilianus in M sia res novas molitus est. Ad quem opprimendum c ambo profecti essent, Interamnae interfecti sunt non co
P. pleto biennio. Nihil omnino clarum gesserunt. Sola
C.N. stilentia et morbis atque aegritudinibus notus eorum pr
253. cipatus fuit.

Cap. VI. (V.) Aemilianus obscurissime natus obsc rius imperavit ac tertio mense exstinctus est.

Cap. VII. (VI.) Hinc Licinius Valerianus, in Rae et Norico agens, ab exercitu imperator et mox August est factus. Gallienus quoque Romae a senatu Caesar appellatus. Horum imperium Romano nomini perniciosu et paene exitiabile fuit vel infelicitate principum vel ign via. Germani Ravennam usque venerunt. Valerianus
P. Mesopotamia bellum gerens a Sapore, Persarum rege, s
C.N. peratus est, mox etiam captus apud Parthos ignobili se
259. vitute consenuit.

Cap. VIII. Gallienus cum adolescens factus ess Augustus, imperium primum feliciter, mox commode, ultimum perniciose gessit. Nam iuvenis in *Gallia* et Ill rico multa strenue fecit occiso apud Mursam Ingenu qui purpuram sumpserat, et Regaliano. Diu placidus quietus, mox in omnem lasciviam dissolutus, tenendae r publicae habenas probrosa ignavia et desperatione laxavi Alamanni vastatis Galliis in Italiam penetraverunt. D cia, quae a Traiano ultra Danubium fuerat adiecta, tu amissa est. Graecia, Macedonia, Pontus, Asia vastata p Gothos. Pannonia a Sarmatis Quadisque populata es Germani usque ad Hispanias penetraverunt et civitate nobilem Tarraconem expugnaverunt. Parthi Mesopot mia occupata Syriam sibi coeperunt vindicare.

Cap. IX. (VII.) Tum iam desperatis rebus et delet paene imperio Romano Postumus in Gallia, obscurissim natus, purpuram sumpsit et per annos decem ita imperavi ut consumptas paene provincias ingenti virtute et mod ratione reparaverit. Qui seditione militum interfectus es

quod Mogontiacum, quae adversus eum rebellaverat L. Aeliano res novas moliente, diripiendam militibus tradere noluisset. Post eum Marius, vilissimus opifex, purpuram accepit et secundo die interfectus est. Victorinus postea Galliarum accepit imperium, vir strenuissimus, sed cum nimiae libidinis esset et matrimonia aliena corrumperet, Agrippinae occisus est actuario quodam machinante dolum imperii sui anno secundo.

Cap. X. Huic successit Tetricus senator, qui Aquitaniam honore praesidis administrans absens a militibus imperator electus est et apud Burdigalam purpuram sumpsit. Seditiones multas militum pertulit. Sed dum haec in Gallia geruntur, in Oriente per Odenathum Persae victi sunt. Defensa Syria, recepta Mesopotamia. Usque ad Ctesiphontem Odenathus penetravit.

Cap. XI. Ita Gallieno rem publicam deserente Romanum imperium in Occidente per Postumum, per Odenathum in Oriente servatum est. (VIII.) Gallienus interea Mediolani cum Valeriano fratre occisus est imperii anno nono, Claudiusque ei successit, a militibus electus, a se- P.
natu appellatus Augustus. Hic Gothos Illyricum Macedo- C.N.
niamque vastantes ingenti proelio vicit. Parcus vir ac mo- 268.
destus et iusti tenax ac rei publicae gerendae idoneus,
qui tamen intra imperii biennium morbo interiit et Divus P.
appellatus est. Senatus ingenti eum honore decoravit, sci- C.N
licet ut in curia clipeus ipsi aureus, item in Capitolio sta- 270.
tua aurea poneretur.

Cap. XII. Quintillus post eum, Claudii frater, consensu militum imperator electus est, vir unicae moderationis et civilitatis, aequandus fratri vel praeponendus. Consensu senatus appellatus Augustus septimo decimo die imperii occisus est.

Cap. XIII. (IX.) Post eum Aurelianus suscepit imperium, Dacia Ripensi oriundus, vir in bello potens, animi
tamen immodici et ad crudelitatem propensioris, quique P.
Gothos strenuissime vicit. Romanam dicionem ad fines C.N.
pristinos varia bellorum felicitate revocavit. Superavit 271.

in Gallia Tetricum apud Catalaunos ipso Tetrico prodente
exercitum suum, cuius assiduas seditiones ferre non po
terat. Quin etiam per literas occultas Aurelianum ita fue
rat deprecatus, ut inter alia versu Virgiliano uteretur
Eripe me his invicte malis. Zenobiam quoque, quae oc
ciso Odenatho marito Orientem tenebat, haud longe a
P. C.N. 273. Antiochia sine gravi proelio cepit, ingressusque Roma
nobilem triumphum quasi receptor Orientis Occidentisqu
egit currum praecedentibus Tetrico et Zenobia. Qui qu
dem Tetricus corrector Lucaniae postea fuit ac privatu
diutissime vixit; Zenobia autem posteros, qui adhuc m
nent, Romae reliquit.

Cap. XIV. Hoc imperante etiam monetarii in ur
rebellaverunt vitiatis pecuniis et Felicissimo rationali i
terfecto. Quos Aurelianus victos ultima crudelitate co
pescuit. Plurimos nobiles capite damnavit. Saevus et san
guinarius, ac necessarius magis in quibusdam, quam in
ullo amabilis imperator. Trux omni tempore, etiam filii so
roris interfector, disciplinae tamen militaris et morum di
solutorum magna ex parte corrector.

Cap. XV. Urbem Romam muris firmioribus cin
Templum Soli aedificavit, in quo infinitum auri gemmar
que constituit. Provinciam Daciam, quam Traianus
Danubium fecerat, intermisit vastato omni Illyrico et
sia desperans eam posse retineri, abductosque Rom
ex urbibus et agris Daciae in media Moesia colloca
pellavitque eam Daciam, quae nunc duas Moesias
et est in dextra Danubio in mare fluenti, cum antea
in laeva. Occiditur servi sui fraude, qui ad quosda
tares viros, amicos ipsius, nomina pertulit annota
manum eius imitatus, tanquam Aurelianus ipsos *in*
occidere. Itaque ut praeveniretur, ab iisdem in
est in itineris medio, quod inter Constantinopoli
racleam est stratae veteris. Locus Caeno*phruri*
latur. Mors tamen eius inulta non fuit. Meruit quo
Divos referri. Imperavit annos quinque, menses
Cap. XVI. (X.) Tacitus post hunc suscepit

vir egregie moratus et rei publicae gerendae idoneus. P.
Nihil tamen clarum potuit ostendere intra sextum mensem C.N.
imperii morte praeventus. Florianus, qui Tacito succes- 276.
serat, duobus mensibus et diebus xx in imperio fuit neque quicquam dignum memoria egit.

Cap. XVII. (XI.) Post hunc Probus, vir illustris glo- P.
ria militari, ad administrationem rei publicae accessit. C.N.
Gallias a barbaris occupatas ingenti proeliorum felicitate 276.
restituit. Quosdam imperium usurpare conatos, scilicet Saturninum in Oriente, Proculum et Bonosum Agrippinae, multis certaminibus oppressit. Vineas Gallos et Pannonios habere permisit. Opere militari Almam montem apud Sirmium et Aureum apud Moesiam superiorem vineis conseruit et provincialibus colendas dedit. Hic cum bella innumera gessisset, pace parata dixit *brevi milites necessarios non futuros.* Vir acer, strenuus, iustus, et qui Aurelianum aequaret gloria militari, morum autem civilitate superaret. Interfectus est tamen Sirmii tumultu mili- P.
tari in turri ferrata. Imperavit annos vi, menses quatuor. C.N.

Cap. XVIII. (XII.) Post hunc Carus est factus Au- 282.
gustus, Narbone natus in Gallia, qui confestim Carinum et Numerianum filios Caesares fecit, cum quibus regnavit duobus annis. Sed dum bellum adversum Sarmatas gerit, nuntiato Persarum tumultu ad Orientem profectus res con- P.
tra Persas nobiles gessit. Ipsos proelio fudit. Cochen et C.N.
Ctesiphontem, urbes nobilissimas, cepit. Et cum castra 284.
supra Tigridem haberet, ictu divini fulminis periit. Numerianus quoque, filius eius, quem secum Caesarem ad Persas duxerat, adolescens egregiae indolis, cum oculorum dolore correptus in lecticula veheretur, impulsore Apro, P.
qui socer eius erat, per insidias occisus est. Et cum dolo C.N.
occultaretur ipsius mors, quousque Aper invadere posset 284.
imperium, foetore cadaveris prodita est. Milites enim, qui eum sequebantur, foetore commoti diductis lecticulae [illegible] post aliquot dies mortem eius notam habere potuerunt.

Cap. XIX. Interea Carinus, quem Caesarem ad Par-

thos proficiscens Carus in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat,
omnibus se sceleribus inquinavit. Plurimos innoxios fictis
criminibus occidit. Matrimonia nobilia corrupit. Condis-
cipulis quoque, qui eum in auditorio vel levi fatigatione
taxaverant, perniciosus fuit. Ob quae omnibus hominibus
invisus non multo post poenas dedit. (XIII.) Nam de Per-
side victor exercitus rediens, cum Carum Augustum ful-
mine, Numerianum Caesarem insidiis perdidisset, Diocle-
tianum imperatorem creavit, Dalmatia oriundum, virum
obscurissime natum, adeo ut a plerisque scribae filius, a
nonnullis Anulini senatoris libertinus fuisse credatur.

Cap. XX. Is prima militum concione iuravit, Nume-
rianum nullo suo dolo interfectum, et cum iuxta eum
Aper, qui Numeriano insidias fecerat, constitisset, in
conspectu exercitus manu Diocletiani percussus est. Po-
P. stea Carinum omnium odio et detestatione viventem apud
C.N. Margum ingenti proelio vicit, proditum ab exercitu suo,
285. quem fortiorem habebat, certe desertum, inter Viminacium
atque Aureum montem. Ita rerum Romanarum potitus,
cum tumultum rusticani in Gallia concitassent et factioni
suae Bacaudarum nomen imponerent, duces autem habe-
P. rent Amandum et Aelianum, ad subigendos eos Maximia-
C.N. num Herculium Caesarem misit, qui levibus proeliis agre-
285. stes domuit et pacem Galliae reformavit.

Cap. XXI. Per haec tempora etiam Carausius, qui
vilissime natus strenuae militiae ordine famam egregiam
fuerat consecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgi-
cae et Armoricae pacandum mare accepisset, quod Franci
et Saxones infestabant, multis barbaris saepe captis nec
praeda integra aut provincialibus reddita aut imperatori-
bus missa cum suspicio esse coepisset, consulto ab eo ad-
mitti barbaros, ut transeuntes cum praeda exciperet atque
P. C.N. hac se occasione ditaret, a Maximiano iussus occidi purpu-
286. ram sumpsit et Britannias occupavit.

Cap. XXII. (XIV.) Ita cum per omnem orbem terra-
rum res turbatae essent, Carausius in Britanniis rebellaret,
Achilleus in Aegypto, Africam Quinquegentiani infestarent,

rseus Orienti bellum inferret, Diocletianus Maximianum P.
rculium ex Caesare fecit Augustum, Constantium et Ma- C.N.
nianum Caesares, quorum Constantius per filiam nepos 286.
audii traditur, Maximianus Galerius in Dacia haud longe a 292.
rdica natus. Atque ut eos etiam affinitate coniungeret,
nstantius privignam Herculii Theodoram accepit, ex qua
stea sex liberos, Constantini fratres, habuit, Galerius
iam Diocletiani Valeriam. Ambo uxores, quas habuerant,
pudiare compulsi. Cum Carausio tamen, cum bella fru- P.
ra tentata essent contra virum rei militaris peritissimum, C.N.
l postremum pax convenit. Eum post septennium Alle- 289.
us, socius eius, occidit, atque ipse post eum Britannias tri- P. C.N.
nnio tenuit. Qui ductu Asclepiodoti, praefecti praetorio, 293.
ppressus est. Ita Britanniae decimo anno receptae. 296.

Cap. XXIII. (XV.) Per idem tempus a Constantino P. Caesare in Gallia bene pugnatum est circa Lingonas. Die C.N. una adversam et secundam fortunam expertus est. Nam 296. cum repente barbaris ingruentibus intra civitatem esset coactus tam praecipiti necessitate, ut clausis portis in murum funibus tolleretur vix quinque horis mediis adventante exercitu sexaginta fere milia Alamannorum cecidit. Maximianus quoque Augustus bellum in Africa profligavit domitis Quinquegentianis et ad pacem redactis. Diocletianus P. obsessum Alexandriae Achilleum octavo fere mense C.N. superavit eumque interfecit. Victoria acerbe usus est. To- 297. tam Aegyptum gravibus proscriptionibus caedibusque foedavit. Ea tamen occasione ordinavit provide multa et disposuit, quae ad nostram aetatem manent.

Cap. XXIV. Galerius Maximianus primo adversus Narseum minime secundum proelium habuit inter Callinicum Carrasque congressus, cum inconsulte magis, quam ignave dimicasset. Admodum enim parva manu cum copiosissimo hoste commisit. Pulsus igitur et ad Diocletianum profectus cum ei in itinere occurrisset, tanta insolentia a Diocletiano fertur exceptus, ut per aliquot passuum milia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisse.

Cap. XXV. Mox tamen per Illyricum Moesiamque

contractis copiis rursus cum Narseo, Hormisdae et Sapo-
ris avo, in Armenia maiori pugnavit successu ingenti, nec
minore consilio simulque fortitudine, quippe qui etiam spe-
culatoris munus cum altero ac tertio equite susceperit.
P. Pulso Narseo castra eius diripuit. Uxores, sorores, liberos
C.N. cepit, infinitam extrinsecus Persarum nobilitatem, gazam
297. Persicam copiosissimam. Ipsum in ultimas regni solitudi-
nes egit. Quare ad Diocletianum in Mesopotamia cum prae-
sidiis tum morantem ovans regressus ingenti honore susce-
P. ptus est. Varia deinceps et simul et viritim bella gesse-
C.N. runt, Carpis et Basternis subactis, Sarmatis victis, quarum
299. nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus
locaverunt.

Cap. XXVI. (XVI.) Diocletianus moratus callide fuit, sagax praeterea et admodum subtilis ingenio, et qui severitatem suam aliena invidia vellet explere. Diligentissimus tamen et sollertissimus princeps, et qui imperio Romano primus regiae consuetudinis formam magis, quam Romanae libertatis invexit adorarique se iussit, cum ante eum cuncti salutarentur. Ornamenta gemmarum vestibus calceamentisque indidit. Nam prius imperii insigne in chlamyde purpurea tantum erat, reliqua communia.

Cap. XXVII. Herculius autem propalam ferus et incivilis ingenii, asperitatem suam etiam vultus horrore significans. Hic naturae suae indulgens Diocletiano in omnibus, etiam severioribus consiliis, obsecutus est. Cum tamen ingravescente aevo parum se idoneum Diocletianus moderando imperio esse sentiret, auctor Herculio fuit, ut in privatam vitam concederent et stationem tuendae rei
P. publicae viridioribus iunioribusque mandarent. Cui aegre
C.N. collega obtemperavit. Tamen uterque una die privato ha-
304. bitu imperii insigne mutavit, Nicomediae Diocletianus,
P. Herculius Mediolani, post triumphum inclutum, quem Ro-
C.N. mae ex numerosis gentibus egerant, pompa ferculorum il-
302. lustri, qua Narsei coniuges sororesque et libere ante cur-
rum ducti sunt. Concesserunt tum Salonas unus, alter in
Lucaniam.

Cap. XXVIII. Diocletianus privatus in villa, quae aud procul a Salonis est, praeclaro otio senuit, inusitata irtute usus, ut solus omnium post conditum Romanum imerium ex tanto fastigio sponte ad privatae vitae statum ivilitatemque remearet. Contigit igitur ei, quod nulli post atos homines, ut cum privatus obisset, inter Divos tamen eferretur.

LIBER DECIMUS.

ARGUMENTUM.

1. Imperii divisio inter Constantium et Galerium assumptis luobus Caesaribus Maximino et Severo. 2. Constantio moruo Constantinus in Britannia creatur imperator, Romae Maentius, filius Herculii, qui inde ad spem resumendi imperii rigitur. Severus contra Maxentium missus a suis desertus interficitur. 3. Herculii post irritos conatus contra Maxentium et Constantinum interitus. Eius mores. 4. Licinius a Galerio, qui paulo post moritur, fit imperator. Hinc rem publicam tenent quatuor imperatores, Constantinus, Maxentius, Licinius et Maximinus. Maxentius per Constantinum opprimitur. Maximinus adversus Licinium novas res molitus exitium fortuita morte raevenit. 5. 6. Licinius a Constantino victus occiditur. Inde summae rerum unus Constantinus praeest, qui novo adhuc more es Caesares creat. 7. 8. Constantini mores insolentia rerum cundarum in deterius mutati et studia; ipse bellum adversus rthos moliens moritur. 9—13. Succedunt tres eius filii, Conantinus, Constans et Constantius cum Dalmatio, fratris filio, quibus, cum ceteri interfecti essent, remanet solus Constanius, qui male pugnat contra Persas, Vetranionem opprimit et Magnentium, cuius duces antea Nepotianum, Romae imperatoem factum, interfecerant, Gallumque, quem ipse Caesarem feerat, post occidit. Silvanus in Gallia novas res moliens exstinguitur. 14. Constantius Iulianum Caesarem facit, qui contra Gallos et Alamannos missus egregie res gerit. 15. Iulianus a militibus Augustus renuntiatur, qua re cognita Constanius, cum omisso Persico bello contra eum profectus esset, in inere obiit. Eius mores. 16. Iuliani contra Persas expeditio, n qua hostili manu interficitur. Eius laudes, mores et studia.

principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intuli
quamvis necessitudo et affinitas cum eo esset. Nam so
P. C.N. ror Constantia nupta Licinio erat. Ac primo eum i
314. Pannonia secunda ingenti apparatu bellum apud Cib
las instruentem repentinus oppressit, omnique Dard
nia, Moesia, Macedonia potitus numerosas provincias o
cupavit.

Cap. VI. Varia deinceps inter eos bella, et pax r
P. C.N. conciliata ruptaque est. Postremo Licinius navali et te
324. restri proelio victus apud Nicomediam se dedidit et co
P. tra religionem sacramenti Thessalonicae privatus occ
C.N. sus est. Eo tempore res Romana sub uno Augusto et tr
325. bus Caesaribus, quod nunquam alias, fuit, cum liberi Co
stantini Galliae, Orienti Italiaeque praeessent. Verum in
solentia rerum secundarum aliquantum Constantinum e
illa favorabili animi docilitate mutavit. Primum necessitu
P. dines persecutus filium suum, egregium virum, et sororis
C.N. filium, commodae indolis iuvenem, interfecit, mox uxo-
326. rem, post numerosos amicos.

Cap. VII. Vir primo imperii tempore optimis princi-
pibus, ultimo mediis comparandus. Innumerae in eo animi
corporisque virtutes claruerunt. Militaris gloriae appe
P. tentissimus, fortuna in bellis prospera fuit, verum ita, u
C.N. non superaret industriam. Nam etiam Gothos post civil
332. bellum varie profligavit, pace ad postremum data, ingen
temque apud barbaras gentes memoriae gratiam colloca
vit. Civilibus artibus et studiis liberalibus deditus, affe
ctator iusti amoris, quem omni sibi et liberalitate et doci
litate quaesivit, sicut in nonnullos amicos dubius, ita in re
liquos egregius, nihil occasionum praetermittens, quo opu
lentiores eos clarioresque praestaret.

P. Cap. VIII. Multas leges rogavit, quasdam ex bon
C.N. aequo, plerasque superfluas, nonnullas severas, prim
330. que urbem nominis sui ad tantum fastigium evehere m
P. tus est, ut Romae aemulam faceret. Bellum adversus P
C.N. thos moliens, qui iam Mesopotamiam fatigabant, uno et
337. gesimo anno imperii, aetatis sexto et sexagesimo, Ni

liae in villa publica obiit. Denuntiata mors eius etiam crinitam stellam, quae inusitatae magnitudinis aliquam- fulsit; eam Graeci κομήτην vocant. Atque inter Di· meruit referri.

Cap. IX. (V.) Successores filios tres reliquit, atque P.
m fratris filium. Verum Dalmatius Caesar, prosperrima C.N.
ole neque patruo absimilis, haud multo post oppres- 338.
est factione militari et Constantio, patruele suo, sinente
ius quam iubente. Constantinum porro fratri bellum P.
rentem et apud Aquileiam inconsultius proelium ag- C.N.
ssum Constantis duces interemerunt. Ita res publica 346.
luos Augustos redacta. Constantis imperium strenuum uamdiu et iustum fuit. Mox cum et valetudine impro- ra et amicis pravioribus uteretur, ad gravia vitia con- sus, cum intolerabilis provincialibus, militibus iniucun- P.
esset, factione Magnentii occisus est. Obiit haud C.N.
ge ab Hispaniis in castro, cui Helenae nomen est, anno 350.
ierii decimo septimo, aetatis trigesimo, rebus tamen rimis strenue in militia gestis, exercituique per omne ie tempus sine gravi crudelitate terribilis.

Cap. X. (VI.) Diversa Constantii fortuna fuit. A Per- enim multa et gravia perpessus, saepe captis oppidis, sessis urbibus, caesis exercitibus, nullumque ei contra P.
porem prosperum proelium fuit, nisi quod apud Singa- C.N.
a haud dubiam victoriam ferocia militum amisit, qui pu- 348
am seditiose et stolide contra rationem belli die iam P.
iecipiti poposcerunt. Post Constantis necem Magnentio C.N.
liam, Africam, Gallias obtinente etiam Illyricum res no- 350.
i habuit, Vetranione ad imperium consensu militum cto. Quem grandaevum iam et cunctis amabilem diu- nitate et felicitate militiae ad tuendum Illyricum princi- n creaverunt, virum probum et morum veterum ac iu- dae civilitatis, sed omnium liberalium artium expertem o, ut ne elementa quidem prima literarum, nisi grand- is et iam imperator, acceperit.

Cap. XI. Sed a Constantio, qui ad ultionem frater- necis bellum civile commoverat, abrogatum est Ve-

P. tranioni imperium, qui novo inusitatoque more consen
C.N. militum deponere insigne compulsus est. Romae quoq
350. tumultus fuit, Nepotiano, Constantini sororis filio, per gl
diatoriam manum imperium invadente. Qui saevis exord
dignum exitum nactus est. Vigesimo enim atque octa
die a Magnentianis ducibus oppressus poenas dedit, capı
que eius pilo per urbem circumlatum est, gravissimaeq
proscriptiones et nobilium caedes fuerunt.

P. Cap. XII. Non multo post Magnentius apud Mursa
C.N. profligatus acie est ac paene captus. Ingentes Rom
351. imperii vires ea dimicatione consumptae sunt, ad quaeli
P. bella externa idoneae, quae multum triumphorum poss
C.N. 351 securitatisque conferre. Orienti mox a Constantino C
P. sar est datus patrui filius, Gallus. Magnentiusque div
C.N. sis proeliis victus vim vitae suae apud Lugdunum att
353. imperii anno tertio, mense septimo, frater quoque ei
Senonis, quem ad tuendas Gallias Caesarem miserat.

Cap. XIII. Per haec tempora etiam a Constantio m
P. tis incivilibus gestis Gallus Caesar occisus est, vir nat
C.N. ferus et ad tyrannidem pronior, si suo iure imperare lic
354. 355. set. Silvanus quoque in Gallia res novas molitus ante di
trigesimum exstinctus est, solusque imperio Romano
tempore Constantius princeps et Augustus fuit.

P. Cap. XIV. Mox Iulianum Caesarem ad Gallias mi
C.N. patruelem suum, Galli fratrem, tradita ei in matrimoni
355. sorore, cum multa oppida barbari expugnassent, alia
siderent, ubique foeda vastitas esset, R que im
rium non dubia iam calamitate nutaret. dicis
piis apud Argentoratum, Galliae urben Alan
P. norum copiae exstinctae sunt, rex n ap
C.N. Galliae restitutae. Multa postea per eum e
357. gie adversum barbaros gesta sunt sumn l
num Germani et finibus suis Romanum
tutum.

P. Cap. XV. Neque multo post, cu
C.N. citus a Galliarum praesidio tollerentu
360. Iulianus factus Augustus est, interie

n obtinendum profectus Constantio Parthicis bellis P.
ıpato. Qui rebus cognitis ad bellum civile conversus C.N.
inere obiit inter Ciliciam Cappadociamque anno im- 361.
i octavo et trigesimo, aetatis quinto et quadragesimo,
ıitque inter Divos referri, vir egregiae tranquillitatis,
idus, nimis amicis et familiaribus credens, mox etiam
ibus deditior, qui tamen primis imperii annis ingenti
ıodestia egerit, familiarium etiam locupletator neque
noros sinens, quorum laboriosa expertus fuisset offi-
ad severitatem tamen propensior, si suspicio imperii
eretur, mitis alias, et cuius in civilibus magis quam in
rnis bellis sit laudanda fortuna.

Cap. XVI. (VIII.) Hinc Iulianus rerum potitus est, P.
ntique apparatu Parthis intulit bellum, cui expeditioni C.N.
quoque interfui. Aliquot oppida et castella Persarum 363.
editionem accepit vel vi expugnavit, Assyriamque po-
ıtus castra apud Ctesiphontem stativa aliquamdiu ha-
. Remeansque victor, dum se inconsultius proeliis in-
t, hostili manu interfectus est vi. Kalend. Iulias impe- P.
ınno septimo, aetatis altero et trigesimo. Atque inter C.N.
os relatus est, vir egregius et rem publicam insigniter 363.
leraturus, si per fata licuisset. Liberalibus disciplinis
rime eruditus, Graecis doctior, atque adeo, ut Latina
ditio nequaquam cum Graeca scientia conveniret, fa-
dia ingenti et prompta, memoriae tenacissimae, in qui-
dam philosopho propior. In amicos liberalis, sed mi-
ligens, quam tantum principem decuit. Fuerunt enim
i, qui vulnera gloriae eius inferrent. In provincia-
ssimus et tributorum, quatenus fieri posset, repres-
ilis in cunctos, mediocrem habens aerarii curam,
ıvidus ac per eam animi plerumque immodici, reli-
hristianae insectator, perinde tamen, ut cruore
t, Marco Antonino non absimilis, quem etiam ae-
udebat.

VII. (IX.) Post hunc Iovianus, qui tunc do-
tabat, ad obtinendum imperium consensu
s est, commendatione patris quam sua mili-

tibus notior. Qui iam turbatis rebus, exercitu quoque opia laborante, uno a Persis atque altero proelio vic pacem cum Sapore, necessariam quidem, sed ignobil fecit, multatus finibus ac nonnulla imperii Romani pa tradita. Quod ante eum annis mile centum et duobus viginti fere, ex quo Romanum imperium conditum e nunquam accidit. Quin etiam legiones nostrae ita et a Caudium per Pontium Telesinum et in Hispania apud I mantiam et in Numidia sub iugum missae sunt, ut nihil men finium traderetur. Ea pacis condicio non penitus prehendenda foret, si foederis necessitatem, cum i grum fuit, mutare voluisset, sicut a Romanis omnibus bellis, quae commemoravi, factum est. Nam et Samn bus et Numantinis et Numidis confestim bella illata s neque pax rata fuit. Sed dum aemulum imperii veret

P. intra Orientem residens, gloriae parum consuluit. Itaq

C.N. iter ingressus atque Illyricum petens in Galatiae finibus

364. pentina morte obiit vir alias neque iners neque imprude

Cap. XVIII. Multi exanimatum opinantur nimia cru tate, inter coenandum enim epulis indulserat, alii odo cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis grave quiescen bus erat, quidam nimietate prunarum, quas gravi frig

P. adoleri multas iusserat. Decessit imperii mense septim

C.N. quarto decimo Kalend. Martias, aetatis, ut qui plurim

364 ac minimum tradunt, tertio et trigesimo anno, ac benig tate principum, qui ei successerunt, inter Divos rela est. Nam et civilitati propior et natura admodum libera fuit. (X.) Is status erat Romanae rei, Ioviano eodem Varroniano coss. anno urbis conditae milesimo centesi et nono decimo. Quia autem ad inclutos principes ve randosque perventum est, interim operi modum dabim Nam reliqua stilo maiore dicenda sunt. Quae nunc tam praetermittimus, quam ad maiorem scribendi dilig tiam reservamus.

LIPSIAE.
SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI
MDCCCLXIV.